

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The background of the page features a large, abstract graphic of overlapping pink and white curved shapes.

Oona Pulkkinen

Helena Toivari

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

Varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus

Opinnäytetyö, 2021

VERKKOKIRJA OPPIMISEN VÄLINEENÄ 2–3- VUOTIAIDEN LASTEN MEDIALUKUTAIDON JA TUNNETAITOJEN KEHITTÄMISESSÄ

TIIVISTELMÄ

Oona Pulkkinen & Helena Toivari

Verkkokirja oppimisen välineenä 2–3-vuotiaiden lasten medialukutaitojen ja tunnetaitojen kehittämisessä

41 s, 2 liitettä

Kevät, 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki

Sosiaali- ja terveystieteiden AMK-tutkinto

Sosionomi (AMK) ja varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Päiväkoti Kaisaniemen kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda teknologia ja mediakasvatus selkeämmäksi osaksi varhaiskasvatusyksikön opetusta. Opinnäytetyön aihe valittiin sen ajankohtaisuuden vuoksi, sillä digitalisaatio lisääntyy ja tämän myötä mediakasvatuksen tärkeys korostuu entisestään.

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen tuotoksena valmistui verkkokirja ”*Ilon kirja – kertomuksia ilosta*” sadutusmenetelmää hyödyntäen. Produktion pedagogisena tavoitteena oli vahvistaa lasten medialukutaitoja kootun verkkokirjan avulla sekä tukea lasten tunnetaitojen kehittymistä sadutusmenetelmän avulla. Samalla selvitettiin, kuinka verkkokirjaa voidaan hyödyntää pedagogisena työvälineenä varhaiskasvatuksessa ja kuinka sen yhteistoteuttaminen onnistuu 2–3-vuotiaiden lasten kanssa. Verkkokirjan sisältö koottiin toimintatuokioissa toteutetuista äänitetyistä saduista sekä piirustuksista. Verkkokirja tehtiin Papunetin Papuri-työkalua käyttäen.

Verkkokirjan myötä mediakasvatus tuotiin näkyvämmäksi osaksi pienten lasten opetusta. Lasten medialukutaidot kehittyivät kootun verkkokirjan sekä sadutusmenetelmän avulla, jonka kautta harjoiteltiin tunnetaitoja. Lapset pääsivät verkkokirjan myötä kokemaan ja näkemään, miten omaa mediaa pystytään luomaan ja saivat olla kaikissa sen toteutusvaiheissa mukana. Toimintatuokiot, tunne- ja tilannekuvakortit sekä sadutusmenetelmä tukivat lasten tunnetaitojen kehittymistä. Produktion pitkäaikaisia vaikutuksia media- ja tunnetaitoihin on kuitenkin vaikeaa tässä vaiheessa arvioida, sillä niiden kehittyminen tällä toteutustavalla vaatii toistoa ja eri tunteiden monipuolista käsittelyä eri keinoin.

Asiasanat: Verkkokirja, mediakasvatus, medialukutaito, monilukutaito, tunnetaidot, varhaiskasvatus, sadutusmenetelmä

ABSTRACT

Oona Pulkkinen & Helena Toivari

E-book as a learning tool for 2 to 3-year-old children to develop their media literacy and emotional skills

41 pages, 2 appendices

Spring, 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree in Social Services

Bachelor of Social Services and Competence of Early Childhood Education Teacher

The thesis was done in partnership with Päiväkoti Kaisaniemi, a day-care center in Helsinki, Finland. The aim of the thesis was to bring technology and media learning into a more visible role in early childhood education. The topic of the thesis was chosen because of its contemporary relevance, as increasing digitalization further highlights the importance of media education.

The purpose of this functional study was to create the e-book "*Iloinen kirja – kertomuksia ilosta*" that utilized the storycrafting method. The pedagogical goal of the production was to reinforce children's media literacy with the help of the created e-book, and to support the development of social and emotional skills via the storycrafting methodology. Simultaneously, the use of an e-book as a pedagogical tool in early childhood education was studied, as well its realization as a collaborative effort with 2 to 3-year-old children. The content of the book was collected from recordings of stories enacted in group activity sessions and drawings. It was assembled using the Papuri e-book compilation tool.

Through the compilation of the e-book, media education was brought forward as a more prominent part of early childhood education. Children's media literacy improved as the compilation of the book and the associated technology used aroused their curiosity towards the subject. With the assembly of the e-book, children were able to see and experience for themselves how they can create media on their own and could take part in all the phases of completion. Activity-based sessions, emotion and situation picture cards and the storycrafting method supported the development of children's social and emotional skills. However, the long-term effects that the production will have on media and emotional skills are difficult to estimate at this stage, since their development using this method still requires more repetition and processing by different means.

Keywords: e-book, media education, media literacy, multiliteracy, emotional skills, early childhood education, storycrafting method

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 VARHAISKASVATUSIKÄISTEN LASTEN KOGNITIIVISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN.....	7
2.1 Kielen ja tarinankerronnan kehittyminen	7
2.2 Sosioemotionaalinen kehitys.....	8
3 PIENTEN LASTEN MEDIATAITOJEN TUKEMINEN.....	11
3.1 Mediakasvatus	11
3.2 Medialukutaito	12
3.3 Monilukutaito.....	13
3.4 Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa.....	15
4 VERKKOKIRJA MEDIAKASVATUKSEN TUKENA.....	17
4.1 Digitaalinen kirja.....	17
4.2 Sadutusmenetelmä	18
5 TARKOITUS JA TAVOITE	20
6 PRODUKTION SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI.....	23
6.1 Suunnitteluvaihe	23
6.2 Verkkokirjan toteutus.....	24
6.3 Arviointivaihe.....	27
7 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	30
8 POHDINTA	32
LÄHTEET.....	38
LIITE 1	42
LIITE 2	43

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 mediakasvatus luokitellaan kuuluvaksi oppimisen osa-alueissa kohtaan ”Minä ja meidän yhteisömme”, jonka tavoitteena on tukea lasten kykyä ilmaista itseään (Opetushallitus 2018, 45). Mediakasvatus ei tarkoita ainoastaan erilaisten teknologisten laitteiden käyttöä vaan ympärillä olevasta mediasta keskustelua ja uusien hyödyllisten tapojen tuomista osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Mediakasvatukseen kuuluu kuitenkin myös erilaisten sovellusten ja pelien kokeilu sekä käyttäminen opetuksen tukena. (Mertala & Salomaa 2016, 167.) Mediakasvatuksen tavoitteena on medialukutaito, joka puolestaan tarkoittaa taitoa ja kykyä käyttää sekä arvioida erilaisia tekstejä ja mediakulttuuria. Nyky-yhteiskunnassa mediakulttuuri on voimakkaasti esillä ja erilaisten viestintä- ja tietoteknisten välineiden käyttö on lisääntynyt. Tämän vuoksi mediakasvatuksen kautta saadut taidot ovat merkittäviä yksilön voimaannuttamisen sekä valtaistumisen näkökulmasta. (Pekkala, Salomaa & Spisak 2016, 11.) Voimaannuttaminen ja valtaistuminen antaa yksilölle tunteen omista mahdollisuuksista vaikuttaa ja hallita omaa elämäänsä (Mönkkönen 2007, 198).

Monilukutaito liittyy vahvasti mediakasvatukseen. Monilukutaitoja ovat kyvyt arvioida tietoja, väittämiä ja mielipiteitä sekä toisinaan haastaa niitä. Se on avoimuutta ja avarakatseisuutta erilaisia ihmisiä sekä kulttuureja kohtaan. Tiivistettynä monilukutaito mahdollistaa osallisuuden sekä vastuullisen toimijuuden. (Monilukutaito. Mitä on monilukutaito?.) Monilukutaito on myös erilaisten tekstien lukemisen ja tuottamisen taitoja. Näitä ovat yleisesti perus-, visuaalinen-, numeerinen-, informaatio-, kriittinen-, digitaalinen- sekä kulttuurinen lukutaito. (Mediametka. Open oppimispolku. Monilukutaito.)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda mediakasvatus näkyvämmäksi osaksi varhaiskasvatuksen opetusta. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Päiväkoti Kaisanien kanssa. Varhaiskasvatustyksikössä kiinnostuttiin ehdotetusta opinnäytetyön aiheesta, joka liittyi digitaalisuuteen varhaiskasvatuksessa. Heidän toiveenaan oli saada keinoja tai menetelmiä, joiden avulla mediakasvatusta pystyttäisiin hyödyntämään monipuolisemmin alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa.

Syntyi idea verkkokirjasta, joka toteutettiin varhaiskasvatuksen työvälineeksi ja mediakasvatuksen tueksi alle kolmevuotiaiden lasten kanssa työskentelyyn. Verkkokirja nimeltään ”*Iloinen kirja – kertomuksia ilosta*” tehtiin Papunetin Papuri-työkalulla hyödyntäen sadutusta työmuotona verkkokirjan sisällön luomisessa. Tavoitteena oli, että verkkokirjan koontin myötä yhteistyökumppani saa uusia ideoita ja keinoja tuoda teknologia ja media selkeämmäksi osaksi arkea. Valmiin verkkokirjatuotoksen myötä selvitimme, kuinka verkkokirjan hyödyntäminen pedagogisena työvälineenä varhaiskasvatuksessa onnistuu ja miten sen toteuttaminen luonnistuu 2–3-vuotiaiden lasten kanssa.

Toiminnallisen opinnäytetyön pedagogisena tavoitteena oli lasten medialukutaitojen kehittäminen. Tämä tavoite pyrittiin saavuttamaan toimintakokonaisuudella, jossa verkkokirja koottiin sadutusmenetelmää hyödyntäen. Verkkokirjan toteutti Päiväkoti Kaisaniemen varhaiskasvatuksen opettaja saamansa kirjallisen ohjeistuksen mukaisesti. Toteutukseen osallistui neljä alle kolmevuotiasta lasta päiväkodin eri lapsiryhmistä. ”*Ohjeistus ja toteutussuunnitelmat verkkokirjan koontiin sadutusmenetelmää hyödyntäen*” –ohjeistusta pystyy jatkossa hyödyntämään myös muut varhaiskasvatusyksiköt kuin Päiväkoti Kaisaniemi. Lisäksi asetimme itsellemme tavoitteet ammatillisen kehityksen näkökulmasta. Tavoitteenamme oli vahvistaa varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvaan kuuluvan pedagogisen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin osaamista verkkokirjan toteuttamisen kautta.

2 VARHAISKASVATUSIKÄISTEN LASTEN KOGNITIIVISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN

2.1 Kielen ja tarinankerronnan kehittyminen

Jean Piagetin teorian mukaan ensin kehittyy ajattelu ja kieli ajattelun kehittymisen jatkumona. Nykyisin ajatellaan, että ajattelun on täytynyt kehittyä edes jonkin verran, jotta lapsi voi omaksua erilaisia kielenrakenteita. Saman teorian mukaan lapsen ajattelu kehittyy, kun hän saa riittävästi virikkeitä ympäristöstään. Virikkeiden lisäksi normaaliin kehitykseen vaikuttaa kulttuuriympäristö, jossa lapsi elää sekä turvallinen kasvatusympäristö. Piaget'n mukaan kielen oppimisen edellytyksiin kuuluu normaalisti kehittynyt keskushermosto sekä omaa äidinkieltä puhuva ympäristö. (Kirveslahti, Siven, Vahala & Vihunen 2015, 154.)

Mielikuvat muodostuvat jo entuudestaan tutuista asioista ja esineistä, jotka ovat tallentuneet aivoihin. Aivot muodostavat eri esineille ja asioille koodit, joiden avulla tunnistaa ne uudestaan nähtäessä. Tämän kautta puolestaan muodostuu mielikuva. Mielikuvasta syntyy mielikuvitus, kun aivot muovaa tutuista mielikuvista uusia erilaisia kokonaisuuksia. (Vyshedskiy, 2016.) Kognitiiviset toiminnot tarkoittavat ihmisen tiedonkäsittelyä eli ajatteluun liittyviä taitoja. Kognitiivisen ajattelun avulla ihminen pystyy hankkimaan, käsittelemään ja painamaan mieleensä uutta tietoa. Piagetin kognitiivisen kehityksen teorian mukaan siihen kuuluu neljä vaihetta. Nämä vaiheet ovat nimeltään sensomotorinen kausi, esioperaationaalinen vaihe, konkreettisten operaatioiden vaihe ja muodollisten operaatioiden vaihe. (Kirveslahti ym. 2015, 150–151.)

Sensomotorinen kausi alkaa lapsen syntymästä ja jatkuu toiseen ikävuoteen saakka. Sen aikana lapsi tutustuu ympäristöön liikkumalla, kokeilemalla ja havainnoimalla. Sensomotorisen kauden aikana lapsi oppii mukauttamaan käyttötään huomattessaan, että tietty toiminta ei saavuta toivottua tulosta. Esioperaationaalinen vaihe kuuluu toisen ja seitsemännän ikävuoden välille. Lapsen kielitaito kehittyy silloin nopeasti, ja hän pystyy jäljittelemään esineitä tai asioita, jotka eivät ole nähtävissä. Tarinankerronnan merkkejä on huomattavissa ensimmäistä

kertaa lapsen lähestyessä toista ikävuotta. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen H., Lyytinen P., Pulkkinen & Ruopila 2014, 19–20, 49.) Kaksi vuotta täytettyään lapsi osaa yleensä yhdistellä sanoja, mutta ei osaa vielä taivuttaa niitä. Kasvaessaan lapsi kuitenkin oppii taivutusmuotoja ja osaa lopulta noin 250 sanaa. Kaksivuotias lapsi puhuu preesensissä, sillä hänen ajattelunsa liittyy vain nykyhetkeen. (Kirveslahti ym. 2015, 156.) Tällöin lapsi kertoo yksittäisiä asioita päivän tapahtumista. Aikuisten merkitys näille tarinoille on suuri, sillä lapsi tarvitsee vielä aikuisen tuomaa tukea yksityiskohtien esiin tuomiseen ja tarinan eteenpäin kuljettamiseen. Oma-aloitteisesti lapsi alkaa kertomaan tarinoita 2–3-vuoden iässä. Yli kolmevuotiaat yhdistävät tarinoissaan yleensä noin kaksi tapahtumaa. Oma-aloitteisten tarinoiden kertominen helpottaa lapsen kykyä ilmaista omia ajatuksiaan ja tunteitaan. Tarinankerrontataidot ovat myös yhteydessä lukemaan oppimiseen sekä sosiaalisiin suhteisiin. Lapselle lukeminen vahvistaa hänen omaa kykyänsä tarinankerrontaan. Jäljittelyn ymmärtäminen ja osaaminen mahdollistaa kuvitteellisen leikin. (Nurmi ym. 2014, 20, 48–50.)

Esikouluikään tultaessa lapsi siirtyy konkreettisten operaatioiden vaiheeseen. Lapsen ajattelu kehittyy entisestään ja hän ymmärtää entistä paremmin esineiden eri ominaisuuksia ja niiden pysyvyyttä. Ajattelun kehittyessä lapsi pystyy myös harkitsemaan tarkemmin eri vaihtoehtoja ongelmia ratkaistessaan. Muodollisten operaatioiden vaiheen lapsi saavuttaa 11–12-vuoden ikäisenä, jolloin ajattelu muuttuu yleistävämmäksi. Silloin lapsen moraalit kehittyvät ja hän pystyy hahmottamaan omaa tulevaisuuttaan paremmin. (Nurmi ym. 2014, 90, 151–153.)

2.2 Sosioemotionaalinen kehitys

Kykyä tunnistaa, ymmärtää ja säädellä tunteita, selvittää ristiriitatilanteita sekä ylläpitää ystävyyssuhteita kutsutaan sosiaaliemotionaaliseksi kompetensseiksi (Koivula & Laakso, 2017, 91). Tunnetaitojen kehittyminen edellyttää kykyä empatiaan, joka lapsella on synnynnäisesti. Empatia koostuu eri taidoista, joiden avulla ihmiset pystyvät ymmärtämään toisiaan. Empatiataidot voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään, joita ovat toisten ajatusten ja tunteiden ymmärtäminen, tunteiden kokeminen sekä empaattinen motivaatio eli teot. (Saarikivi & Martikainen

2019, 25.) Tunnetaidot tarkoittavat kykyä tunnistaa ja nimetä omia ja toisten tunteita sekä kykyä ilmaista tunteita ja säädellä niitä (Koivula & Laakso, 2017, 92). Tunnetaidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja niiden kehittyminen alkaa jo vauvana, kun lapsi alkaa harjoittelemaan tunnetaitoja peilaujärjestelmän avulla. Peilaujärjestelmää vauva käyttää kaikkien tärkeiden asioiden harjoitteluun. Tällöin vauva toistaa näkemäänsä ja oppii tätä kautta empatiaa. Empatiaan kykeneminen perustuu kykyyn tunnistaa kehon liikkeiden tunnesävy. Parhaiten vauva pysyy tunnistamaan tunnesävyjä ihmisen kasvoista ja silmistä. Silmien kautta lapsi voi tunnistaa aikuisen tunnesävyä ja peilaujärjestelmän avulla tuntea saman tunteen itsessään. (Sajaniemi, Suhonen, Nislin, Mäkelä 2015, 69–70.) Tunteiden säätelyyn vaadittavat taidot, kuten tilanteiden arviointi, kielelliset ohjeet ja tunteiden nimeäminen alkaa kehittymään kaksivuotiaasta eteenpäin (Koivula ja Laakso 2017, 93).

Tunnetaitoja tarvitaan sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Sosiaaliset taidot koostuvat kolmesta eri osa-alueesta, joita ovat prososiaalinen käyttäytyminen, johon sisältyy myönteinen vuorovaikutus eri ihmisten kanssa sekä auttaminen, jakaminen, yhteistyö ja lohduttaminen. Toinen osa-alue liittyy ongelmanratkaisukykyyn eli taitoihin vastaanottaa ja tulkita sosiaalisten tilanteiden sisältämää tietoa ja käyttää saatua tietoa vastuullisesti. Kolmas osa-alue koostuu ystävyssuhteista eli taidosta luoda ja ylläpitää turvallisia ihmissuhteita. Näiden osa-alueiden hallitseminen vaatii lapselta ymmärrystä tunteista ja keinoja tunteiden säätelyyn. Sosiaaliin taitoihin vaikuttaa paljon yksilön kasvuympäristö, mutta myös lapsen temperamentti- ja persoonallisuustyypillä on merkitystä. Temperamentti- ja persoonallisuustyypeistä avoimuus ja ulospäin suuntautuneisuus ovat yhteydessä hyviin sosiaaliin taitoihin ja vuorovaikutukseen. Lapsen varhaisella vuorovaikutuksella on merkitystä lapsen sosiaaliin taitoihin, joita tukee lapsen kasvuympäristöön kuuluva perhe. (Koivula & Laakso 2017, 94–95.)

Sosioemotionaalisen kehityksen näkökulmasta on tärkeää, että lapsi tulee tietoiseksi omista ja muiden tunteista. Sen vuoksi on tärkeää keskustella tunteista ja harjoitella niiden nimeämistä sekä tunnistamista itsessä ja muissa. Tärkeää on myös, että puhutaan, miten vaikeiden tunteiden yli voi päästä, joka puolestaan auttaa lasta omien tunteidensa säätelyssä. Tunnetaitoja ja niiden säätelyä voi

harjoitella esimerkiksi draaman tai sarjakuvittamisen avulla. (Koivula & Laakso 2017, 94–95, 97.) Lapsen tunneharjoituksissa kuvalla on tärkeä merkitys. Kuva konkretisoi ja selkeyttää tunteita, jotka ovat abstrakteja eli käsitteellisiä ja vaikeasti ymmärrettäviä. Tunteet ilmenevät käyttäytymisessä, eleissä, ilmeissä, äänenpainoissa ja koko kehon reaktioina. Jos kielellisessä kommunikoinnissa on puutteita, tarvitaan kuvaa kertomaan tunteista. Jos kielellinen kommunikointi sujuu, voidaan tunnekasvatuksessa käyttää myös tarinoita, satuja, näytelmiä, elokuvia ja kasvatuksellista keskustelua. Tunteisiin liittyviä ilmeitä voidaan piirtää ja nimetä yhdessä sekä näin konkretisoida, millainen ilme ja millainen tunne liittyvät yhteen. (Opetushallitus. Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin.) Kun lapsi antaa muodon kokemuksilleen, jäsentää hän havaintojaan sekä tunnistaa omia tunteitaan ja ajatuksiaan (Rusanen 2009, 50).

3 PIENTEN LASTEN MEDIATAITOJEN TUKEMINEN

3.1 Mediakasvatus

Puhuttaessa mediasta viitataan yleensä sähköiseen mediaan. Media liittyy kommunikaatioon, sillä se toimii keinona välittää tietoa ja vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaan. Perinteisiä medioita ovat lehdet sekä kirjat ja uudempia median muotoja ovat digitaalinen media ja sosiaalinen media. Median määritelmä on laajentunut teknologisen kehityksen myötä, jonka vuoksi nykyään on sopivaa puhua mediaympäristöistä ilman tarkempaa erittelyä. (Mustola & Rissanen 2017, 249.) Opinnäytetyössämme medialla tai mediasisällön tuottamisella tarkoitetaan verkkokirjaa, joka koostuu äänitteistä ja piirustuksista.

Median ja mediavälineiden käytön vaikutuksia lapsen kehitykseen on tutkittu paljon, ja usein tutkimuksissa mediavaikutukset pienille lapsille on todettu normaalia kehitystä haittaaviksi. Erityisesti väkivaltaiset ohjelmat ja pelit vahvistavat lapsen väkivaltaisia ajatuksia, tunteita sekä käytöstä. Muita median ja mediavälineiden negatiivisia vaikutuksia ovat muun muassa epäsäännöllinen unirytm, ylipaino ja syrjäytyneisyys. Mediaan ja medialaitteisiin tutustumiseen on kuitenkin löydetty myös positiivisia vaikutuksia lapsen kehityksen kannalta. Esimerkiksi tietokoneen hyödyntäminen kehitystä tukevalla tavalla voi tukea lapsen kognitiivista kehitystä. Median käyttö tukee matemaattisen ajattelun sekä kommunikoinnin kehittymistä, oppimista vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ongelman ratkaisukykyä, sanaston laajenemista, lukemista ja kirjoittamaan oppimista. Informatiiviset lastenohjelmat ja pelit tukevat teoreettisten taitojen kehittymistä, hienomotoriikkaa ja tietokoneen käyttämisen taitoja. Sisällöllä on siis merkitystä sille, onko median käyttö hyväksi lapsen kehitykselle. (Antar 2019, 61–62, 69.)

Mediakasvatuksen pedagogiikka, tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä monilukutaito sisältyvät varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ja lasten yksilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan

sekä varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. (Opetushallitus 2018, 7, 26).

Nyky-yhteiskunnassa mediakulttuuri on voimakkaasti esillä ja erilaisten viestintä- ja tietoteknisten välineiden käyttö on lisääntynyt. Tämän vuoksi mediakasvatuksen kautta saadut taidot ovat merkittäviä yksilön voimaannuttamisen sekä valtaistumisen näkökulmasta. (Pekkala, Salomaa & Spisak 2016, 11.) Voimaantumisen tai valtaistumisen prosessin myötä ihminen pystyy ottamaan haltuun itseään haastavat asiat ja löytämään voimat ja keinot niiden ratkaisemiseen (Mönkönen 2018, 127). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mediakasvatus määritellään toimintana, joka tukee lapsen mahdollisuuksia olla aktiivinen toimija ympäristössään ilmaisten itseään sopivalla tavalla. Tämä saavutetaan tutustamalla eri medioihin ja sen tuottamisen keinoihin, pohtimalla median todenmukaisuutta ja harjoittelemalla lähde- sekä mediakriittisyyttä. (Opetushallitus 2018, 45.)

3.2 Medialukutaito

Mediakasvatuksen tavoitteena on mediatekstien merkitysten tulkitseminen, purkaminen ja rakentaminen erilaisissa ympäristöissä erilaisin menetelmin (Mediametka. Open oppimispolku. Monilukutaito). Mediakasvatus on mediasta opettamisen ja oppimisen tapahtuma ja medialukutaito sen tulos eli siitä saadut tiedot ja taidot (Palsa 2016, 37). Medialukutaito tarkoittaa siis kykyä käyttää ja hallita sekä arvioida erilaisia tekstejä ja mediakulttuuria (Pekkala ym. 2016, 11). Laajasti määriteltynä medialukutaitoa on erilaisten mediavälineiden, sisältöjen sekä ilmiöiden ja näkökulmien, tavoitteiden sekä lukutaidon hallitsemista. Medialukutaidon yhtenä tavoitteena on voimaannuttaa yksilöä toimimaan omassa elämässään parhaimmalla mahdollisella tavalla ja olla aktiivinen yhteiskunnan jäsen. Tämä on kriittistä medialukutaitoa, jonka avulla yksilö pystyy arvioimaan erilaisten viestien todenmukaisuutta ja tarkoitusta sekä median vaikutusta. (Palsa 2016, 45–47.) Media on osa elämää, vaikka sitä ei toteutettaisi varhaiskasvatuksessa. Kuitenkin juuri ulkomaailmassa esille tulevat mediakulttuuriset ilmiöt ovat lapsen kasvatuksen kannalta merkittäviä. Mediakasvatus ei ole pelkkää opetuspelien pelaamista

varhaiskasvatuksessa, vaan pelikulttuuriin tutustumista, kysymistä, omien pelien luomista, teeman käsittelyä muiden luovien menetelmien avulla, jotka eivät suoraan itsessään ole digitaalisia. (Mertala & Salomaa 2016, 157, 167). Mediakulttuurin ollessa osa päivittäistä elämää, on median kuluttamisen lisäksi tärkeää luoda omaa mediasisältöä. Mediasisältöä tuottaessa lapsi on aktiivinen osa yhteiskuntaa. Oman median luominen tukee itseilmaisu ja teknistentaitojen harjaantumista sekä auttaa ymmärtämään mediaa itsessään. (Mustola & Rissanen 2017, 255.) Pienten lasten kanssa harjoitellaan ensin perustaitoja, joita tarvitaan vuorovaikutukseen ja itseilmaisuun, yhdessä oppimiseen ja toimimiseen sekä osallistumiseen mediakulttuurissa. Medialukutaito kehittyy vähitellen, kun opitaan uutta, aiempaa osaamista laajennetaan ja kokemuksia rikastetaan. Kannustava ja turvallinen oppimisympäristö, jossa media on monipuolisesti mukana, on tärkeää medialukutaidon kehittymisessä. (Sommers-Piironen, Valkonen & Salomaa 2020, 8.)

3.3 Monilukutaito

Kansainvälisessä keskustelussa mediakasvatus ja siihen liittyvä medialukutaito liitetään osaksi monilukutaidon pedagogiikkaa. Monilukutaidon käsitettä määritellään kuitenkin eri tavoin eri konteksteissa. Tieteellisissä tutkimuksissa se määritellään usein pedagogisena lähestymistapana ja opetussuunnitelman perusteissa puolestaan tavoitetilana. (Ruokamo, Kotilainen & Kupiainen 2016, 20.) Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan perheiden ja lasten arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten koulutuksellista ja kasvatuksellista tasa-arvoa, jota varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea. (Opetushallitus 2018, 26.) Monilukutaito kuuluukin osaksi varhaiskasvatuksen laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tiedon, taidon, arvojen ja asenteiden ja oman tahdon summaa, joka ilmenee muun muassa taitoina toimia oikein ympäröivän maailman arvojen ja asenteiden mukaisesti. (Opetushallitus 2018, 23–24). Varhaiskasvatussuunnitelman ajatuksena on, että varhaiskasvatusikäisten kanssa luotua laaja-alaisen osaamisen perustaa vahvistetaan jatkumona esi- ja perusopetuksen

opetussuunnitelmien perusteiden mukaisesti toteutetussa kasvatuksessa. Siten laaja-alaisen osaamisen alueet kulkevat mukana lapsen kasvussa ja kehityksessä lapsesta nuoreksi saakka. (Sintonen 2017).

Monilukutaitoa on kykyä arvioida tietoa, väittämiä ja mielipiteitä sekä toisinaan haastaa niitä. Se on avoimuutta ja avarakatseisuutta erilaisia ihmisiä sekä kulttuureja kohtaan, mikä mahdollistaa osallisuuden sekä vastuullisen toimijuuden. (Monilukutaito. Mitä on monilukutaito?.) Pienten lasten osallisuus toteutuu vuorovaikutuksessa ryhmän aikuisten ja muiden lasten kanssa. Se koostuu päivittäisistä kohtaamisista, valitsemisesta ja vaikuttamisesta arjen yhteisiin asioihin. Osallisuus antaa lapselle positiivisia tunteita, jolloin lapsi yleensä sitoutuu toimintaansa pitkäkestoisesti. (Leinonen 2014, 16.) Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa puhutussa, kirjoitetussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. (Opetushallitus 2018, 26). Siihen sisältyy erilaisten tekstien lukemisen ja tuottamisen taidot, joita ovat yleisesti perus-, visuaalinen-, numeerinen-, informaatio-, kriittinen-, digitaalinen- sekä kulttuurinen lukutaito. (Mediametka. Open oppimispolku. Monilukutaito.)

Monilukutaito liittyy vahvasti ajattelun ja oppimisen taitoihin. Varhaiskasvatuksen perusteissa monilukutaito kuvataan lapsen perusosaamiseksi, jonka avulla lapsi oppii tulkitsemaan ympäristön moninaisia viestejä ja oppii myös itse tuottamaan niitä. Pienten lasten monilukutaidon kehittymistä voidaan muun muassa tukea nimeämällä asioita ja esineitä sekä opettelemalla erilaisia käsitteitä. Lapsia tulee innostaa tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja. Monilukutaitoa edistääkseen lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia voidaan hyödyntää leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten ennen kaikkea luovan ajattelun ja

yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Kasvattajien tulee ohjata lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön. (Opetushallitus 2018, 26).

3.4 Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa

Pedagoginen dokumentointi on tavoitteellista toimintaa, jossa lasten arkea dokumentoidaan erilaisin menetelmin kuten kuvin ja videokuvin, äänitteiden, piirustusten tai lapsen varhaiskasvatussuunnitelman avulla. Dokumentointi muuttuu pedagogiseksi, kun lapsista saatuja dokumentteja hyödynnetään lapsen tai lapsiryhmän pedagogisissa ratkaisuisissa. Pedagogisen dokumentoinnin kohteena voi olla erilaisia teemoja, kuten lasten mielenkiinnon kohteet, pedagogisten käytäntöjen vastaaminen ryhmän tarpeisiin tai lasten yksilölliset tarpeet. Dokumentoinnin tarkoituksena on auttaa kasvattajaa ymmärtämään lapsen maailmaa, kehitystä, mielenkiinnonkohteita, tarpeita ja vahvuuksia entistä paremmin, jotta lapsen toimintaa pystytään parhaiten tukemaan pedagogisin menetelmin. (Ahonen 2017, 92–93.)

Pedagogisen dokumentoinnin päällimmäisenä tavoitteena on osaamisen ja hyvinvoinnin tukeminen. Pedagogiseen dokumentointiin ei kuulu lapsen kykenemättömyyden dokumentointi tai toimia välineenä, jonka avulla lapsi kehittyisi nopeammin vaikeissa asioissa. Sen avulla pystytään kuitenkin huomaamaan lapsen mielenkiinnonkohteet ja se, mitä hän on pian oppimassa, niin että kasvattaja pystyy tukemaan lasta oikea-aikaisesti. Nykyoppimiskäsityksen mukaan oppiminen toteutuu kulttuurillisten välineiden käyttämisen ja hallinnan kautta. Tämä tarkoittaa muun muassa kielen, tunnetaitojen, hienomotoristen ja mediataitojen omaksumista. Pedagogisen dokumentoinnin kautta saadun tiedon avulla näitä asioita pystytään myös tukemaan. Perusedellytys pedagogiselle dokumentoinnille on lapsilähtöisyys; toiminta suunnitellaan lapsia osallistaen, ottaen huomioon heidän mielenkiintonsa kohteet ja ajatukset. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 10–11.)

Pedagogiseen dokumentointiin liittyy vahvasti reflektio eikä dokumentoinnin tarkoitus ja tavoite voi täytyä ilman sitä. Reflektoinnin avulla saadaan ymmärrystä siitä, mitä asioita pitää kehittää. (Ahonen 2017, 94.) Dokumentoinnin tarkoitus on saada ajattelemaan ja refleктоimaan kasvattajan omia toimintatapojaan. Dokumentointi tekee näkyväksi asioita, jotka muuten saattaisivat jäädä huomaamatta. Sen avulla huomaa niin onnistumiset, kuin myös kehittämisen kohteet helpommin. Pedagoginen dokumentointi auttaa huoltajia ymmärtämään paremmin oman lapsen päivää sekä innostaa heitä osallistumaan varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 16.)

Hyvä esimerkki pedagogisesta dokumentoinnista on lapsen kasvunkansio. Kasvunkansio on jäsennelty kokonaisuus, jonka tarkoituksena on kertoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta sinne kerättyjen dokumenttien avulla. Pienten lasten kasvunkansioiden sisällöissä painottuu aikuisen näkemys pedagogisessa mielessä tärkeistä asioista, mutta lapsen kasvaessa lapsi voi osallistua oman kansionsa täyttämiseen. Tekemällä itse kansiota lapsen osallisuus ja oma näkemys vahvistuu. Kansioista voi hyvin selvästi nähdä asiat, joita lapsi pitää tärkeänä sekä lapsen oppimisen ja kehittymisen kaaren. (Ahonen 2017, 98–99).

4 VERKKOKIRJA MEDIAKASVATUKSEN TUKENA

4.1 Digitaalinen kirja

Digitaalinen kirja, kuten verkkokirja sekä tarina- ja kirjasovellus toimii yläkäsitteenä kaikille muille medioille ja teksteille. Digitaalisia kirjoja ovat sellaiset sisällöt, jotka sisältävät fiktiivisen tarinan, jonka kautta tapahtuu eri asteista vuorovaikutusta, ja jossa on jokin mahdollisuus tarinan muokkaamiseen. (Kucirkova, Littleton & Cremin 2015, 68.) Useita verkkokirjasovelluksia löytyy internetistä ja sovel-luskaupoista. Näistä esimerkkinä toimii esimerkiksi Book Creator, joka on mak-sullinen englanninkielinen sovellus, jonka avulla lapset voivat tuottaa omaa me-diaa piirustuksin, kuvin, äänittein ja tekstien avulla (Book Creator. Features). Suo-malaisella Papunetillä on Papuri -verkko-kirjatyökalu, jonka avulla voi tehdä sel-keitä ja helppokäyttöisiä kuvaa, ääntä ja videoita sisältäviä kuvakirjoja (Kehitys-vammaliitto. Papuri – työkalu verkkokirjojen tekemiseen 2015).

Verkkotarinoiden tarkoitus on sama kuin perinteistenkin, eli luoda kokemuksia, tunteita ja välittää lukijalle jokin viesti. Verkkotarinan tekeminen on kuitenkin mo-dernimpi versio perinteisestä tarinankerronnasta. Se osallistaa lapset erilaisen sisällön tuottamiseen käyttäen erilaisia menetelmiä. Erilaisten tarinoiden ja me-netelmien käyttäminen kehittää muun muassa kommunikaatiota, kielitaitoa, tek-nisiä taitoja sekä ryhmätyötaitoja. (Viitanen, Harju, Niemi & Multisilta 2014, 188.) Verkkokirja tukee näin lapsen kehitystä ja oppimista. Edellä mainittujen taitojen lisäksi se myös opettaa mediasta ja sen sisällön tuottamisesta. Kirjan tekeminen on kokonaisvaltainen kokemus, jossa yhdistyy eri oppimisen alueet: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, sekä tutkin ja toi-min ympäristössäni. Oppimisen alueessa ”minä ja meidän yhteisömme” käsitel-lään nimenomaan mediakasvatusta ja ”tutkin ja toimin ympäristössäni” käsitel-lään teknologiakasvatusta. (Opetushallitus 2018, 40–47.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 tieto- ja viestintäteknologian käyttämistä perustellaan siten, että mahdollisuudet kokeilla sekä tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa edistää lasten luovaa ajattelua ja

yhteistoiminnan taitoja. Henkilöstön kuuluu ohjata lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön. Tieto- ja viestintäteknologia kuuluu osaksi monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. (Opetushallitus 2018, 26, 33.) Näin ollen esimerkiksi verkkokirja voi toimia perusteltuna työmenetelmänä sisällön luomisen harjoitteluna, joka tukee lasten ajattelun kehittymistä ja yhteistyötaitoja. Samalla se opettaa esimerkiksi tietokoneen turvalliseen käyttöön ja tutustuttaa erilaisiin medioihin.

4.2 Sadutusmenetelmä

Sadutusmenetelmän kehittämisen aloitti aikoinaan Monika Riihelä, joka on koulu psykologi ja valtiotieteen tohtori. Riihelä kokeili kerrontaa terapeuttisena välineenä itsetunnon ja osaamisen esille tuomiseen. Saduttaminen on kertomista, johon ihmisellä on luontainen taito ja pyrkimys. Siksi tarinan kertomista ei tarvitse opettaa. Saduttaminen on oiva keino tallentaa ihmisen eri elämänvaiheita pienestä lapsesta ikäihmiseen. (Karlsson 2014, 87,90,192.)

Sadutuksessa kertojaa kehoitetaan kertomaan satu, ei kysyä ”kertoisitko sadun?”. Kysymys ohjaa vastausta, kun taas kehoitus on avoin pyyntö, joka siirtää vastuun kertojalle. Sadutuksessa on tärkeä luoda lapselle tunne, että tämän kertoma on tärkeää ja arvokasta. Tästä syystä tarinankertojaa ei koskaan kehoiteta pidentämään satuaan. Sadutus on leikinkaltaista dialogia, jossa sisäinen puhe sekä hiljainen ja kerronnallinen tieto muuttuu näkyväksi. (Karlsson 2014, 29–30.) Sadutuksessa on tärkeä muistaa, että lapsi on se, joka määrää millainen on satu. Se ei ole välttämättä mitään sellaista, mitä aikuinen pitäisi satuna. Satu voi olla tositapahtuma, näytelmä, runo tai muutaman sanan mittainen. Sadutus menetelmänä ei tarkoita sitä, että sen avulla arvioidaan lapsen luovuutta, ongelmia tai hänen persoonallisuuttaan. (Karlsson 2014, 32.)

Ryhmässä saduttaminen tukee yhteisöllisyyden tunnetta. Se opettaa lapsille, että asioita voidaan ajatella monesta erilaisesta näkökulmasta. Yhteisen tarinan syntyminen vaatii kuitenkin, että löydetään kaikille sopivat juonenkäänneet (Karlsson 2014, 34.) Aihesadutuksessa lapselle annetaan valmiiksi jokin aihe, josta kertoa

satu. Menetelmä vaatii, että sadutusta on tehty jo ennestään ilman aihetta, sillä muuten aiheen anto voi tuntua lapsesta liian ohjailevalta ja sadutuksen ”lupaus” kertoa omaa tarinaa poistuu. (Karlsson 2014, 44.) Pienen lapsen saduttamisessa on tärkeää ottaa huomioon, että pienen lapsen sanallinen ilmaisu on niukempaa ja siinä korostuu kehonkielen ymmärtäminen. Saduttamisen harjoittelun voi aloittaa asettumalla pienten lasten leikkien keskelle ja kertoa heille kirjoittavansa heidän leikin ylös. Sen jälkeen aikuinen lukee lapsen leikin ääneen. Näin kirjaamisen, puheen ja sadutuksen yhteys sekä idea tulevat lapselle näkyväksi. (Karlsson 2014, 88–89.)

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia ilmaista itseään yhteisössään. 2–3-vuotiaiden lasten medialukutaitoja voidaan kehittää sadutuksen kautta. (Sommers-Piironen ym. 2020, 8.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että sadutus menetelmänä auttaa ymmärtämään lasten maailmaa, ja se antaa tilaa heidän omille ajatuksilleen ja aloitteilleen. Se vahvistaa lapsen itsetuntoa ja saa heidät rohkaistumaan jakamaan omia ajatuksiaan ja lopulta myös vaatimaan heidän kuulemistansa. Tutkimusten mukaan sadutus muun muassa kannustaa monipuoliseen itseilmaisuun, mielikuvituksen käyttöön, sanavaraston kasvamiseen, lukemaan ja kirjoittamaan oppimiseen, kerrontaan sekä kommunikaatioon, toisen arvostamiseen ja erilaisten näkökulmien huomiointiin sekä aloitteellisuuteen. (Karlsson 2014, 226–227.) Näiden taitojen kautta lapset oppivat tunnistamaan eri tunnetiloja, eleitä ja ilmaisukeinoja mediassa. (Sommers-Piironen ym. 2020, 8.)

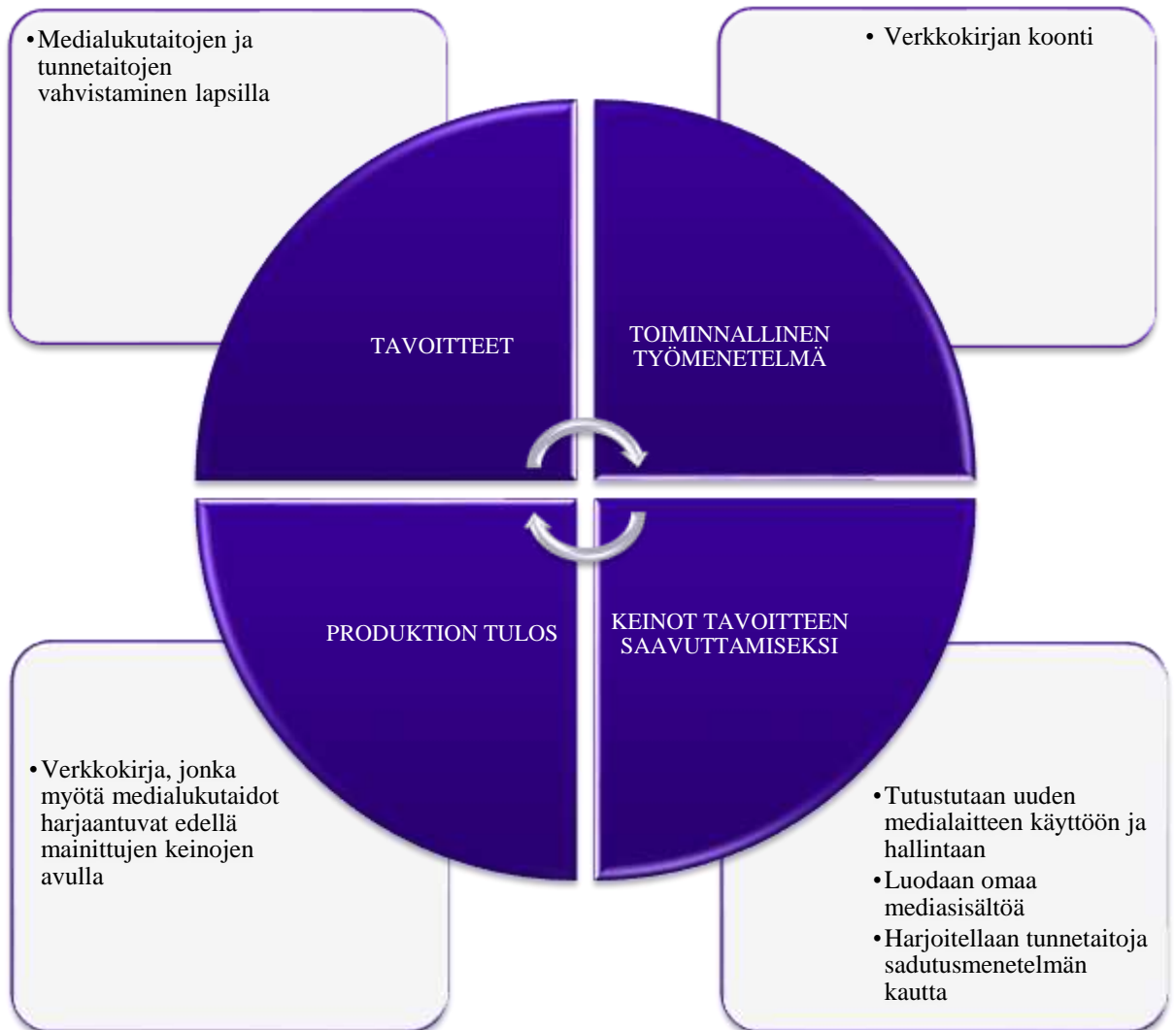
5 TARKOITUS JA TAVOITE

Toiminnallista opinnäytetyötä voidaan pitää vaihtoehtoisena versiona tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Tällöin opinnäytetyön tarkoitus on kehittää työympäristössä toimintaa joko ohjeistuksen tai oppaan kautta tai muutoin järkeistää olemassa olevaa toimintaa. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos voi olla ohje, opas tai tapahtuma. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Toiminnallinen opinnäytetyömme tehtiin yhteistyössä Päiväkoti Kaisaniemen kanssa, joka sijaitsee Kaisaniemen puiston paviljongeissa Kasvitieteellisen puutarhan vieressä. Kyseisen varhaiskasvatusyksikön toiminta aloitettiin helmikuussa 2018. Varhaiskasvatusyksikössä kiinnostuttiin ehdotetusta opinnäytetyön aihealueesta, joka liittyi digitalisuuteen varhaiskasvatuksessa. Yhteistyöhenkilömme toiveena oli saada uusia keinoja ja menetelmiä, joiden avulla mediakasvatus saataisiin näkyvämmäksi osaksi varhaiskasvatuksen opetusta alle kolmevuotiaiden lapsiryhmissä. Tämän myötä meille opinnäytetyön tekijöille syntyi tuotekehittelyidea verkkokirjasta, joka toteutettaisiin varhaiskasvatuksen työvälineeksi sekä mediakasvatuksen tueksi alle kolmevuotiaiden lasten kanssa työskentelyyn.

Opinnäytetyön tavoitteena oli, että verkkokirjan myötä yhteistyötaho saisi uusia keinoja tuoda teknologia ja media selkeämmäksi osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Samalla halusimme selvittää, kuinka verkkokirjan koonti onnistuu 2–3-vuotiaiden lasten kanssa ja voiko sitä hyödyntää pedagogisena työvälineenä opetuksessa sekä dokumentoinnissa. Kokosimme tiedon verkkokirjan koonnin onnistumisesta 2–3-vuotiaiden lasten kanssa varhaiskasvatuksen opettajan antaman kirjallisen palautteen perusteella toimintakokonaisuudesta. Huomioitavaa on, että toteutukseen osallistui vain neljä lasta ja tulos koottiin tämän yhden toimintakokonaisuuden perusteella. Tulokset verkkokirjan hyödyntämisestä pedagogisena työvälineenä opetuksessa sekä dokumentoinnissa perustuvat omaan pohdintaamme pedagogisen dokumentointiin liittyvään ammattikirjallisuuteen sekä varhaiskasvatuksen opettajan antamaan kirjalliseen palautteeseen peilaten.

Opinnäytetyön pedagogisena tavoitteena oli vahvistaa lasten medialukutaitojen kehittämistä. Tavoitteeseen pyrittiin kolmesta eri toimintatuokiosta koostuvan

toimintakokonaisuuden kautta, jossa oli huomioitu alle kolmevuotiaiden lasten medialukutaitoja edistävät kasvatustavoitteet. Medialukutaitoa edistettiin tuke-
malla itseilmaisua, tuottamalla yhteistä mediaa, tutustumalla eri tietoteknisiin vä-
lineisiin ja harjoittelemalla median käyttöä muut huomioiden. Lisäksi yhteystyö-
henkilömme mukaan alle kolmevuotiaat lapset hyötyisivät etenkin vuorovaikutus-
taitojen harjoittelusta. Tämän vuoksi päätimme keskittyä lasten tunnetaitojen ke-
hittämiseen, jota lähestyttiin sadutusmenetelmän kautta. Sadutus, jota näin ollen
käytettiin työmuotona verkkokirjan sisällön luomisessa, tukee jo itsessään lasten
moni- ja medialukutaitojen kehittymistä. Pedagogiset tavoitteet huomioitiin luo-
malla yhteistyötaholle ”*Ohjeistus ja toteutussuunnitelmat verkkokirjan koontiin sa-
dutusmenetelmää hyödyntäen*”. Kuviossa 1 on havainnollistettuna opinnäytetyön
tarkoitus ja tavoite, sekä se, miten se aiotaan saavuttaa.

KUVIO 1. Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

6 PRODUKTION SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI

6.1 Suunnitteluvaihe

Yhteistyökumppanimme kaipasi tietotekniikkaa opetuksen ja kasvatuksen tueksi nimenomaan alle kolmevuotiaille lapsille. Näin ollen produktion suunnittelu aloitettiin pohtimalla, millainen tietotekninen sovellus ja toiminta olisi sopiva kohde-ryhmälle. Pohdinnan tuotoksena kehittyi ajatus verkkokirjasta, joka koottaisiin yhdessä lasten kanssa sadutusmenetelmää hyödyntäen. Verkkokirjan kautta voitaisiin myös jatkossa käsitellä ja tuoda näkyväksi lapsiryhmässä ilmeneviä ajan-kohtaisia asioita sekä teemoja.

Produktion suunnitteluvaiheessa pohdimme, mitä verkkokirjasovellusta Päiväkoti Kaisaniemen olisi toimivinta käyttää lasten kanssa. Päädyimme eri vaihtoehdoista Papunetin suomenkieliseen Papuri verkko-kirjatyökaluun, koska se oli ilmainen ja sen avulla voitaisiin tehdä myös pienille lapsille helppokäyttöisen kuvaa sekä ääntä sisältävän verkkokirjan. Päiväkoti Kaisaniemen toimintakauden 2020–2021 suunnitelmaan kuuluivat sosiaaliset taidot, jotka halusimme huomioida produktiomme suunnittelussa. Sosiaaliset taidot koostuvat monista eri osataidoista, joita ovat muun muassa hyvät vuorovaikutus- ja tunnetaidot. Päätimme keskittyä lasten ikätaso huomioiden lasten tunnetaitojen vahvistamiseen. Valikoimme yhden tunteen, jonka nimeämistä sekä tunnistamista ilmeistä ja kehonkielestä alle kolmevuotiaat lapset opettelivat. Tunteeksi valikoitui tunne ”iloinen”. Materiaalina tunteen opettelemisessa hyödynsimme Taija Turkumäen kuvittamia tunne- ja tilannekuvia, jotka löytyvät Suomen mielenterveys ry:n sivustolta. Päätimme hyödyntää verkkokirjan koonnissa työmuotona sadutusmenetelmää, jonka avulla opeteltiin tunnistamaan ”ilon” tunne kolmella eri toimintatuokiolla. Sovimme yhteistyöhenkilömme kanssa, että lapsiryhmät harjoittelevat sadutusta jo heti toimintakauden alussa, jotta menetelmä tulee lapsille tutuksi. Sadutusmenetelmä tuki myös pedagogisen tavoitteemme eli lasten medialukutaitojen kehittymistä.

Alkuperäisenä tarkoituksena oli, että toteuttaisimme suunnittelemamme toimintatuokiot vuoden 2020 syys-lokakuun aikana pienryhmässä, joka koostuisi neljästä

tai korkeintaan seitsemästä lapsesta. Toimintatuokioiden aikana oli tarkoitus koota verkkokirja yhdessä lasten kanssa. Kesän aikana saimme tietoomme, että tutkimusluvan myöntämistä varten opinnäytetyön toiminnallinen osuus tulisi koronatilanteen takia toteuttaa etänä. Koronavirustilanteen takia kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla noudatettiin kansallista ohjeistusta, jonka mukaan muiden kuin oppijoiden sekä henkilökunnan tuli välttää oleskelua oppilaitoksen tai varhaiskasvatuksen alueella epidemian aikana. Syyslukukaudella 2020 tutkimuslupia myönnettiin vain sellaisiin tutkimuksiin ja aineiston keruisiin, jotka eivät vaadi lähikontaktia. Tästä syystä verkkokirjan yhteiskoonti lasten kanssa jäi yhteyshenkilömme vastuulle. Sovimme, että teemme hänelle ohjeet verkkokirjan toteutukseen sekä tarkat toimintatuokioiden suunnitelmat. ”*Ohjeistus ja toteutussuunnitelmat verkkokirjan koontiin sadutusmenetelmää hyödyntäen*” on tarkoitus hyödyntää Päiväkoti Kaisaniemen lisäksi myös muita varhaiskasvatusyksiköitä.

Varhaiskasvatuksen opettaja valitsi ne lapset, joista pienryhmä muodostettiin toimintakokonaisuutta varten. Lupaa toimintaan osallistumisesta kysyttiin niin lasten huoltajilta kuin lapsilta itseltään. Lasten huoltajilta kysyttiin lupaan osallistumista varten lomakemuodossa. Lomake työstettiin ja lähetettiin sähköpostitse yhteistyöhenkilönä toimivalle varhaiskasvatuksen opettajalle, joka huolehti huoltajien allekirjoitusten keruusta.

6.2 Verkkokirjan toteutus

Verkkokirja toteutettiin Papuri -työkalua käyttäen. Papuri on Papunetin verkkokirjatyökalu, jonka avulla voi tehdä selkeitä ja helppokäyttöisiä kuvia, ääntä ja videoita sisältäviä kuvakirjoja. Verkkokirjatyökalun avulla voi luoda esimerkiksi omia tarinoita, tietokirjoja, toimintaohjeita ja valokuva-albumeita. Tämän kyseisen työkalun käyttämiseen tarvitaan vain verkkoyhteys. Kirja tallennetaan omalle käyttäjätillille, ja sen muokkaamista voi jatkaa miltä tahansa koneelta. Verkkokirjan voi halutessaan julkaista, jolloin valitut henkilöt voivat lukea sen verkossa. Linkin verkkojulkaisuun voi lähettää esimerkiksi sähköpostilla tai lisätä sen verkkosivulle. Kirjan voi myös tallentaa omalle koneelle PDF-muodossa, josta sen voi tulostaa tai lukea myös ilman verkkoyhteyttä. (Kehitysvammaliitto. Papuri –

työkalu verkkokirjojen tekemiseen 2015.) Yhteistyöhenkilömme teki tunnukset Papunettiin, jotta verkkokirjaa voitaisiin hyödyntää myös jatkossa Kaisaniemen päiväkodissa. Tutustuimme eri nettisivustojen tarjoamiin sovelluksiin, ja olimme yhteneväistä mieltä siitä, että Papunet oli tähän tarkoitukseen paras mahdollinen sovellettava työkalu, sillä se on ilmainen, suomenkielinen ja toimii yksinkertaisesti pienten lasten kanssa parhaiten muun muassa myös sen selkokieliisyyden ja selkokuvaisuuden vuoksi.

Varhaiskasvatuksen opettaja aloitti toimintatuokiot vuoden 2020 lokakuun alussa. Alkuperäistä suunniteltua lasten enimmäisosallistujamäärää pienennettiin seitsemästä neljään, sillä toimintatuokioiden ohjaus ja verkkokirjan koonti jäi varhaiskasvatuksen opettajan vastuulle. Neljästä lapsesta koostuvaa pienryhmää pidettiin sopivana osallistujamääränä siksi, että kyseessä oli hyvin pieniä lapsia uuden asian äärellä. Muutoin verkkokirja toteutettiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Aikaa toteutukselle oli varattu viisi viikkoa mahdollisten lasten ja aikuisten sairauspoissaolojen vuoksi, mutta verkkokirja saatiinkin lasten kanssa koottua jo kolmessa viikossa.

KUVA 1. Tilannekuva tunteesta ”iloinen” (Turkumäki)

Varhaiskasvatuksen opettaja sai ennen toimintakokonaisuuden aloittamista tutustua toteutusta varten luotuun ”*Ohjeistus ja toteutussuunnitelmat verkkokirjan koontiin sadutusmenetelmää hyödyntäen*”. Ohjeistus lähetettiin yhteistyöhenkilölle sähköpostitse, jossa pyysimme kysymään mahdollisista epäselvyyksistä, joita kirjallisessa ohjeistuksessa saattaisi ilmetä. Varhaiskasvatuksen opettajan mielestä ohjeistus oli selkeä ja toteutus aloitettiin. Verkkokirja koottiin kolmen eri toimintatuokion aikana alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Ensimmäisessä toimintatuokiossa perehdyttiin ”ilon” tunteeseen tunne- ja tilannekuvien kautta. Tilannekuvasta (KUVA 1) sadutettiin lasten yhteissatu, jonka pohjalta luotiin lasten yhteispiirustus. Toisessa toimintatuokiossa kerrattiin suunnitelman mukaisesti ensimmäisessä toimintatuokiossa luotu yhteissatu. Yhteissadusta jokainen lapsi piirsi vielä oman piirustuksensa, josta kertoivat varhaiskasvatuksen opettajalle. Kaikki lasten kertomat sadut piirustuksista äänitettiin tietokoneen äänitysohjelmalla ja piirustukset valokuvattiin varhaiskasvatusyksikön kännykällä.

Viimeisessä toimintatuokiossa verkkokirja koottiin tietokoneella yhdessä lasten kanssa lisäämällä sekä valokuvat että äänitteet verkkokirjaan.

Suunnitelma toteutui muutoin kuten oli ohjeistettu, ainoastaan lasten yhteissadun muuttaminen kirjalliseen muotoon jäi puuttumaan. Välineenä käytettiin kannettavaa tietokonetta, sillä tablettia ei ollut käytettävissä. Toimintatuokioiden ohjauksen ja verkkokirjan koonnin siirryttyä yksinään yhteistyöhenkilöllemme oli hyväksyttävä, että sen sisältö saattaa osittain muuttua. Lasten kanssa toimiminen vaatii aina myös tietynlaista kykyä muuttaa suunnitelmaa ja tämän varhaiskasvatuksen opettaja oli myös huomionut toteutuksessa. Verkkokirjan äänitteiden kautta tulee muun muassa hyvin esille se, että lapsilla on oikeus kieltäytyä toimintaan osallistumisesta. Eräässä tilanteessa lapsi sanoi, että haluaa poistua leikkimään, jota toivetta varhaiskasvatuksen opettaja myös kunnioitti.

6.3 Arviointivaihe

Kun verkkokirjatuotos oli valmis, varhaiskasvatuksen opettaja antoi kirjallisen palautteen toimintakokonaisuudesta. Palautteen perusteella toimintakokonaisuutta, joiden aikana verkkokirja koottiin yhteistyössä lasten kanssa, pidettiin onnistuneena. Aikataulu oli tiivis, mutta tämän vuoksi toimintakertojen sisältö säilyi lapsilla paremmin muistissa eli toisin sanottuna lapset muistivat mitä toimintakeroilla oli tehty ja mitä keskusteluja oli yhdessä käyty. Opettaja koki havaintojensa perusteella, että verkkokirjan tekeminen oli lapsille merkityksellistä, sillä sen teemasta puhuttiin paljon lasten kesken.

Verkkokirja tehtiin kannettavalla tietokoneella, jota varhaiskasvatuksen opettaja piti lapsille tietoteknisenä laitteena hieman haastavana. Tietokonetta oli vaikea antaa täysin lasten käyttöön sen näppäimistön vuoksi. Yhteistyöhenkilömme oli sitä mieltä, että myös tietokoneen puheentallennussovellus saattaisi olla kätevämpi sen käytettävyyden kannalta. Jos painalluksia ei tarvitsisi tehdä tietokoneella niin paljon, olisi lasten helpompi osallistua myös äänittämiseen. Pohdimmekin suunnitteluvaiheessa, että äänittämiseen ja piirrosten kuvaamiseen olisi käytetty ensisijaisesti tablettia, jotta käyttökokemus olisi lasten kannalta

sujuvampaa. Tämä puolestaan vahvistaisi lasten osallisuutta, kun lapset pystyisivät olemaan omatoimisempia verkkokirjan koonnissa. Päiväkoti Kaisaniemessä ei kuitenkaan vielä toimintatuokioiden suunnitteluvaiheessa ollut tarpeeksi tabletteja käytössä, joten verkkokirja päätettiin toteuttaa tietokonetta käyttäen. Tietokoneen ja erityisesti sen äänitustoiminnon käyttäminen oli kuitenkin lapsista erittäin mielenkiintoista, vaikkakin kokivat alkuun äänitteet jännittävinä tietokoneella tehtäessä ja kuunneltaessa. Aiemmin äänitteiden dokumentoimiseen oli käytetty kännykän äänitustoimintoa. Toimintakokonaisuuden aikana tietokoneen äänitteet tulivat kuitenkin tutummiksi. Jatkossa yhteistyöhenkilömme pyrkii hyödyntämään tablettia verkkokirjan tekemiseen, kun se on lapsiryhmässä saatavilla.

Verkkokirjaa työstettiin alle kolmevuotiaiden 3–4 lapsen muodostamassa pienryhmässä päivän mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan mielestä vaikeutta toteutuksessa ei ollut lasten iän puolesta. Haasteet liittyivät lähinnä välineisiin ja niiden käytön harjoitteluun ja siihen, että lapset saapuivat eri aikoina suunnitelluille tuokiolle ja näin ollen joutuivat toisinaan odottamaan kauan ennen toteutuksien aloitusta. Lapset kävivät helposti levottomiksi, kun tiesivät, että kirjan työstäminen alkaa pian, mutta muita täytyi odottaa. Oman vuoron odottaminen on pienten lasten kanssa luonnollisestikin vielä harjoiteltava taito, ja varhaiskasvatuksen opettajan mielestä malttia päästiin harjoittelemaan myös silloin, kun jokaisen lapsen sanomiset äänitettiin omasta piirustuksesta tai tiedostoja siirrettiin verkkokirjaan hiirellä.

Toimintakokonaisuus tuki lasten tunnetaitojen kehittymistä, sillä he harjaantuivat tunteen ”ilon” tunnistamisessa sekä nimeämisessä. Tunnetta käsiteltiin monipuolisesti sadutusmenetelmän avulla. Kyseiseen tunteeseen perehdyttiin muun muassa pohtimalla, missä tilanteissa kyseinen tunne ilmenee, ja kuinka se näkyy ihmisen kasvoissa ja kehonkielessä. Tunteen käsittely tunne- ja tilannekuvien kautta oli lapsista mielenkiintoista, ja he sanoittivat näkemäänsä ”iloa” kukin omalla tavallaan esimerkein ”silmit suppurassa”, ”kädet ylhäällä”, ”pomppii”, ”hymyilee”, ”hyvä ilme”. Kuvissa ilmennyttä tunnetta sanoitettiin jokaisella toimintatuokiolla.

Mustavalkokuvia ei ollut käytetty lapsiryhmässä aiemmin, joten mustavalkoiset tunne- ja tilannekuvat aiheuttivat lapsille vaikeutta kuvailulle ja tarinan kerronnalle. Kuvien käytön jälkeen yhteistyöhenkilöstämme tuntui, että värikuvat olisivat olleet lapsille hieman lähestyttävämpiä. Tämä olisi voitu huomioida siten, että ohjeistuksessa olisi pyydetty värittämään tunne- ja tilannekuvat etukäteen, sillä värisinä näitä kuvia ei ole valmiina saatavilla. Kuitenkaan tällaista asiaa emme suunnitteluvaiheessa osanneet ottaa huomioon, mikä on tulevaisuuden työskentelyn kannalta tärkeä huomio.

Papunetin Papuri-työkalua verkkokirjan luomisessa pidettiin mielekkäänä tapana harjoitella tietotekniikan hyödyntämistä ja oman median luomista lasten kanssa. Tämän perusteella voidaan päätellä, että Papurin kaltaista verkkokirjaa voi hyvinkin käyttää alle kolmevuotiaiden lasten ryhmissä. Ennen toimintatuokioiden pitämistä tulee varhaiskasvatuksen opettajan kuitenkin perehtyä hyvin itse sovellukseen, tarvittaviin välineisiin sekä valittavaan teemaan, jolla verkkokirjan sisältö luodaan. Varhaiskasvatuksen opettajan toiveena oli, että jatkossa pystyttäisiin hyödyntämään Papuri-työkalua lasten näkökannalta monipuolisemmin. Kun lapset harjaantuvat tietokoneen käyttäjinä, on heidän helpompi tuottaa verkkokirjaan omaa mediasisältöä ja näin ollen on mukavampi tutkia ja tehdä kirjaa.

Yhteistyöhenkilömme oli sitä mieltä, että verkkokirja jää varhaiskasvatusyksikön käyttöön ja sitä hyödynnetään pedagogisen opetuksen sekä dokumentoinnin työvälineenä. Verkkokirjan työstäminen yhdessä lasten kanssa vaatii varhaiskasvatuksen opettajan mukaan jatkossa vielä harjoittelua. Sen sujuvuutta harjoitellaan tulevaisuudessa lasten kanssa siten, että lasten leikeistä otetaan kuvia, ja lapset kertovat, mitä leikeissä tapahtui. Tämän jälkeen valokuvat ja tarinat liitetään yhdessä lapsen tai lasten kanssa verkkokirjaan.

7 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Läpi opinnäytetyömme meille oli tärkeää toimia eettisesti oikein, varsinkin kun toiminnallinen osuus kohdistui pieniin lapsiin. Huolehdimme heti alussa, että sopimus opinnäytetyön tekemisestä allekirjoitettiin yhteistyötahon kanssa, ja tutkimuslupa saatiin ennen toteutuksen aloittamista. Suunnitelmien muuttuminen vaikutti myös tutkimuslupahakemukseemme. Tästä syystä olimme useamman kerran yhteydessä Helsingin kaupungin tutkimuslupasihteeriin, jotta saimme lisättyä hakemukseemme suunnitellut muutokset ja olimme varmoja, että hakemus oli ajan tasalla.

Alle kouluikäisten lasten kohdalla on ehdotonta pyytää huoltajilta suostumus lapsen osallistumisesta tutkimukseen. On tärkeää huomioida, että myös lapsen suostumus tutkimukseen osallistumisesta on yhtä tärkeää. Ohjaajan on pyydetävä lapselta lupaa osallistua hänen toimintansa tarkkailuun ja huomioida myös ei-sanalliset viestit suostumuksen hyväksynnästä. Lapselle on annettava mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta toimintaan. Lapsia tutkiessa onkin syytä pohtia kieltäytymisen mahdollisia vaikutuksia tutkimukseen, vaikka huoltajalta alkupeäinen lupa olisikin saatu. (Strandell 2010, 96–97.)

Ennen toimintatuokioiden aloitusta pyysimme huoltajilta kirjallisella sopimuksella suostumusta lasten osallistumisesta produktioon. Sopimuksesta kävi ilmi, että lasten äänitetty puhe ja heidän piirustuksensa lisätään verkkokirjaan, joka puolestaan julkaistaan opinnäytetyön yhteydessä Theseuksessa. Tietosuojalain mukaan henkilötiedoille tulee aina olla asianmukainen käsittelyperuste. Henkilötietoja ovat sellaiset tiedot, joista yksilön voi tunnistaa suoraan tai välillisesti. Jos opinnäytetyön toteutuminen edellyttää henkilötietojen keräämistä, täytyy siitä saada osallistujien suostumus. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry i.a, 11, 18–19.) Tietoturva huomioitiin toteuttamalla verkkokirja yksikön omalla tietokoneella sekä luomalla käyttäjätili Papuriin salasanalla vahvistettuna varhaiskasvatuksen opettajan puolesta. Kirja toteutettiin käyttäen yksikön turvallisia verkkoyhteyksiä. Verkkokirjan äänitteet tallennettiin varhaiskasvatuksen opettajan käyttäjätilille.

Alkuperäisen suunnitelmamme mukaan opinnäytetyöhön ei ollut tarkoitus tulla lasten nimiä, tarkkaa syntymäpäivää, ryhmää tai muita tietoja, joiden avulla he olisivat tunnistettavissa, sillä halusimme suojella lasten oikeutta yksityisyyteen. Julkiseen tietoon oli tarkoitus tulla ainoastaan päiväkodin nimi ja yleinen ikäryhmä. Toiminnallista osuutta suunniteltaessa emme osanneet kuitenkaan huomioida, että äänitteissä saattaisi kuulua lasten nimet. Verkkokirjan valmistuttua saimme tietoomme varhaiskasvatuksen opettajalta, että lasten nimet tulevat esille äänitteissä. Tämä oli ymmärrettävää, sillä vuorovaikutus varhaiskasvatuksen opettajan ja lasten välillä on toki luontevampaa, kun lapsia puhutellaan omilla etunimillään. Päädyimme tämän vuoksi luomaan ylimääräisen suostumuslomakkeen, jossa pyysimme huoltajilta lupaa siihen, että lasten etunimet saavat kuulua äänitteissä. Tähän onneksi lupa saatiin huoltajilta, eikä muita tunnistettavia tietoja verkkokirjasta tai opinnäytetyöstä ilmene. Suunnitteluvaiheessa huomioimme lapsen oikeuden kieltäytyä toimintaan osallistumisesta, mitä myös korostettiin ohjeistuksessa varhaiskasvatuksen opettajalle. Verkkokirjan äänitteestä kuuluukin, kuinka eräs lapsi toivoo pääsevänsä leikkimään. Varhaiskasvatuksen opettaja huomioi lapsen toiveen lähteä, jolloin lapsi poistuu.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksia voidaan pitää luotettavina, sillä toimintakokonaisuuden suunnittelu koottiin ammattikirjallisuutta käyttäen, ja sitä soveltaen. Perehdyimme 2–3-vuotiaiden lasten kehitykseen, jotta toimintatuokiot, ja niiden menetelmät vastaisivat parhaiten lasten ikätasoista kehitystä. Tiedonhankinnassa hyödynsimme mahdollisimman ajantasaisia lähteitä luotettavuuden varmistamiseksi. Joidenkin yksittäisten käsitteiden määrittelyä oli kuitenkin haastavaa löytää lähteitä, jotka olisivat olleet uusia. Sen vuoksi päädyimme käyttämään niiden määrittelyssä vanhempaa kirjallisuutta, sillä käsitteiden määritelmät eivät vuosien saatossa ole muuttuneet ja näin ollen tietoon pystyi luottamaan. Opinnäytetyön tuloksia verrattiin lasten ikätasoihin medialukutaitojen kehittämisen tarpeisiin, ja niiden koonnissa hyödynnettiin varhaiskasvatuksen opettajan kirjallista palautetta toimintakokonaisuuden arvioinnista. Kaikessa omassa pohdinnassa peilasimme ajatuksia ammattikirjallisuuteen ja varhaiskasvatuksen opettajan suuntaavista opinnoista saatuihin taitotietoihin.

8 POHDINTA

Toiminnallinen opinnäytetyö tuotti produktiona ”*Iloinen kirja – kertomuksia ilosta*” –verkkokirjan, jonka toteutuksessa lapset olivat keskiössä. Verkkokirja toteutettiin lasten näkökannalta katsoen, ja lapset olivat mukana sen kaikissa toteutusvaiheissa. Onnistunut mediakasvatus edistää medialukutaitoa. Medialukutaito vaatii laaja-alaista osaamista lapsilta, kuten median tuottamisen ja tulkitsemisen taitoja sekä erilaisten visuaalisten viestien ymmärtämistä. Näitä kyseisiä taitoja lapset pääsivät produktioon myötä harjoittelemaan varhaiskasvatuksen opettajan tuella. Opinnäytetyön pedagoginen tavoite eli 2–3-vuotiaiden lasten medialukutaitojen edistäminen toimintakokonaisuuden kautta, valikoitui lasten iän ja tarpeiden sekä yhteistyökumppanin toiveiden perusteella.

Verkkokirja syntyi yhteistyössä eli se oli osallistuneiden lasten yhteinen tuotos. Lapset pääsivät kokemaan ja näkemään, miten omaa mediaa pystyttiin luomaan ja saivat olla kaikissa sen toteutusvaiheissa mukana. Lopullinen tuotos sisältää lasten tarinat äänitetyssä muodossa, sekä lasten tekemät piirustukset osana tarinoita. Jokaisella lapsella oli kuitenkin mahdollisuus saada lopullisesta tuotoksesta oma kopio. Ihanteellisessa tilanteessa jokaisella lapsella voisi jatkossa olla oma verkkokirja, joka kulkisi lapsen mukana hänen koko varhaiskasvatusvuosien ajan.

Verkkokirjan koonti vahvasti lasten medialukutaitoja siten, että lapset pääsivät tutustumaan eri tietoteknisiin välineisiin sekä oman mediasisällön tuottamiseen. Verkkokirjan tekeminen ja siihen liittyvä tekniikka herätti lasten uteliaisuuden, ja sen käyttöä haluttiin oppia. Olimme sitä mieltä, että 2–3-vuotiaiden lasten kohdalla oli järkevintä aloittaa medialukutaitojen harjoittaminen tutustumalla ensin uuden mediavälineen käyttöön saaden samalla kokemuksia oman mediasisällön tuottamisesta. Mediasisältö verkkokirjaan luotiin toimintatuokioissa toteutetuista saduista ja piirustuksista. Lasten kertomat sadut äänitettiin tietokoneen sisäänrakennetulla äänitysohjelmalla ja piirustukset valokuvattiin varhaiskasvatusryhmän kännykällä. Lasten oli helpompi hahmottaa toimintatuokioiden kokonaisuus, kun niissä tehdyt tuotokset tulivat verkkokirjan kautta näkyviksi. Oman mediasisällön

luominen verkkokirjan avulla toi lapsille esille sen, miten mediaa voidaan tuottaa ja muokata. Tämä voi tulevaisuudessa vahvistaa heidän kykyään ymmärtää ja arvioida eri medioita sekä niiden todenmukaisuutta.

Verkkokirja koottiin sadutusmenetelmää hyödyntäen, jonka avulla paneuduttiin tunnetaitojen opettelemiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2018 mukaan mediakasvatuksen yhtenä tavoitteena on tukea lapsen kykyä ilmaista itseään. Lasten medialukutaitoja vahvistettiin lasten tunnetaitojen kehittämisellä, jota lähestyttiin sadutusmenetelmän kautta. Toteutuksen tukena hyödynnettiin tunne- ja tilannekuvia sekä lasten tekemiä piirustuksia. Keskustelu ja sadutus tunteeseen ”iloinen” liittyen tukivat lasten itseilmaisua ja kielenkehitystä. Kyseisellä menetelmällä vahvistettiin myös lasten itsetuntoa, sillä heidän sanomansa tuotiin konkreettisesti esille.

Tuloksena voidaan siis pitää, että lasten medialukutaidot vahvistuivat toimintakokouksen myötä odotetulla ja toivotulla tavalla. Huomioitavaa on, että tuotannon pitkäaikaisia vaikutuksia media- ja tunnetaitoihin on kuitenkin vaikeaa tässä vaiheessa arvioida, sillä niiden kehittyminen tällä menetelmällä vaatii vielä enemmän kertausta ja käsittelyä eri keinoin. Huomioitavaa on, että ihmisen moni- ja medialukutaitojen kehittyminen on elinikäinen prosessi.

Koko opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden ajan haasteita loi vallitseva poikkeustilanne, joka muutti alkuperäisiä suunnitelmia ja tämän myötä toi lisävastuuta yhteistyökumppanille. Siitä huolimatta opinnäytetyön alussa asetetut tavoitteet saavutettiin. Päiväkotikiitos Kaisaniemen varhaiskasvatuksen opettajan palautteen perusteella verkkokirjan toteutus oli kuitenkin hyvä ja monipuolinen tapa tuoda mediakasvatusta osaksi varhaiskasvatuksen opetusta. Verkkokirja ja siihen tuotettu mediasisältö herätti lapsissa suurta mielenkiintoa ja uteliaisuutta. Papunetin Papuri-työkalu koettiin helppokäyttöiseksi verkkokirjasovellukseksi alle kolmevuotiaiden lasten kanssa käytettäväksi. Huomioitavaa kuitenkin on, että toteutukseen osallistui vain neljä lasta, joten tulos perustuu hyvin rajattuun osallistujamäärään. Tulevaisuudessa verkkokirjaan luodaan mediasisältöä ennemmin tabletin kuin tietokoneen kautta, sillä se on tietoteknisenä laitteena lapsille helppokäyttöisempi. Verkkokirjaideaa haluttiin jatkossa hyödyntää varhaiskasvatuksen

arjessa pedagogisena työvälineenä etenkin opetuksen ja dokumentoinnin tukena. Opinnäytetyön pedagogisena tavoitteena oli lasten medialukutaitojen kehittäminen ikätaso huomioiden, mikä saavutettiin verkkokirjatuotoksen sekä sadutuksen myötä. Kirjallisen ohjeistuksen myötä Päiväkoti Kaisaniemi sai konkreettisen materiaalin, jonka avulla lasten medialukutaitoja voidaan edistää tulevaisuudessa verkkokirjan muodossa myös muissa varhaiskasvatusyksikön ryhmissä. Varhaiskasvatuksen opettajan palautteen perusteella ”*Ohjeistus ja toteutussuunnitelmat verkkokirjan koontiin sadutusmenetelmää hyödyntäen*” oli selkeä, sillä toimintakokonaisuudesta tai toimintatuokioiden sisällöstä ei jäänyt epäselvyyksiä.

Opinnäytetyöprosessin kautta mediakasvatuksen tärkeys varhaiskasvatuksessa korostui. Teoreettisen viitekehyksen kirjoittaminen konkretisoi mediakasvatuksen haasteet. Mediakasvatus ja siihen liittyvä monilukutaito ovat haastavia käsitteinä, sillä ne ovat hyvin laajoja kokonaisuuksia ja kasvattajilla on erilaisia käsityksiä niiden tarkoituksesta sekä tavoitteista varhaiskasvatuksessa. Epävarmuus mediakasvatuksesta voi esimerkiksi näkyä niin, ettei sitä varsinaisesti tueta tai sitä ajatellaan tuettavan käyttämällä ainoastaan erilaisia teknisiä laitteita. Työelämässä on yleisellä tasolla myös havaittavissa negatiivista suhtautumista mediaan ja siten mediakasvatukseen. Mediakasvatusta ei pidetä tärkeänä osana lapsen kasvatusta vaan enemmänkin haittaavana opetusalueena, vaikka se kuuluu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Mediakasvatuksesta tulee haitallista, jos kasvattaja ei ymmärrä sen tarkoitusta ja tavoitetta. Tällöin luultavasti keskitytään myös epäolennaisiin asioihin, kuten pelkkien tietoteknisten laitteiden käyttöön. Mediakasvatusta ei pitäisi kieltää, vaan hyväksyä se osana laadukasta ja monipuolista varhaiskasvatusta kaikenikäisissä lapsiryhmissä. Tärkeää on osata lähestyä kyseistä kasvatuksen ja opetuksen aluetta ikäryhmälle sopivalla tavalla.

Teoreettista viitekehystä kirjoittaessamme tutustuimme mediakasvatukseen, medialukutaitoon ja monilukutaitoon syvemmin. Koimme haastavuutta laajojen aihealueiden ja taitokokonaisuuksien lähestymisessä. Vaikeutta tuotti keksiä tapa, jolla tuoda mediakasvatus näkyväksi opetukseen, varsinkin, kun kohderyhmä koostui pienistä lapsista. Suunnittelussa oli huomioitava lasten ajattelun sekä kielen kehittyminen sekä se, mitä toiminnalla heidän kannaltaan haluttiin saavuttaa.

Opinnäytetyön raporttia kirjoittaessamme ymmärsimme, että medialukutaidon tavoitteita olisi voinut vielä tarkentaa yksityiskohtaisemmin. Tämä on tulevana varhaiskasvatuksen opettajana hyvä huomioida. Ei ole yhtä ja ainoaa oikeaa tapaa mediakasvattaa, mutta mediakasvatusta toteuttaessa on ensisijaista pohtia, mitä sen kautta halutaan saavuttaa eli asetetaan jokin tavoite.

Toiveenamme oli, että opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden kautta saisimme lisää hyvää kokemusta varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvaan kuuluvasta pedagogisesta suunnittelusta, toteutuksesta sekä arvioinnista, mikä puolestaan valmistaisi meitä työelämään. Suunnitelman muutosten takia meille jäi toteutettavaksi osuudet ”suunnittelu” ja ”arviointi”, mutta itse produktion toteutusosuus jäi yhteyshenkilömme vastuulle. Kokosimme yhteistyötaholle tarkan ”*Ohjeistus ja toteutussuunnitelmat verkkokirjan koontiin sadutusmenetelmää hyödyntäen*” lasten ikätasoisena kehityksen huomioon ottaen. Toisin sanottuna ohjeistuksen suunnittelussa pohdittiin jokaisen toimintatuokion kokonaisuutta ja sen onnistumista 2–3-vuotiaiden lasten kanssa. Huomioitavaa oli myös toimintatuokioiden kesto, käytettävät välineet ja tilat sekä mahdolliset muutokset, joita toteutuksen aikana saattaisi tapahtua, kuten esimerkiksi, että lapsi ei halua joihinkin osuuksiin osallistua. Kyseistä ohjeistusta voi hyödyntää jatkossa myös muissa varhaiskasvatusyksiköissä 2–5-vuotiaiden lasten kanssa. Vaikka toteutus jäi meiltä tällä kertaa kokematta, kasvoi meidän ammatillinen osaamisemme teoreettisen viitekehyksen sekä suunnittelu- ja arviointiosuuksien myötä. Toimintasuunnitelmien tekeminen yhteistyöhenkilöllemme kehitti pedagogista ajattelukykyä muun muassa konkretisoimalla toimintatuokioiden pedagogisen suunnittelun tärkeyden. Toisinaan jotkin asiat ovat niin itsestään selviä, ettei niitä tule sanoitettua. Nyt kaikki ajatukset oli pakko sanoittaa ja kirjoittaa ylös, jotta ohjeistus olisi mahdollisimman selkeä. Tulosten arvioinnissa oli tärkeää esittää varhaiskasvatuksen opettajalle monipuolisesti eri kysymyksiä toteutukseen liittyen sekä peilata omia ajatuksia tutkittuun tietoon, jotta tuloksista saatiin luotettavia.

Opinnäytetyö vahvisti oman ammatti-identiteetin kehittymistä tulevana varhaiskasvatuksen opettajana sekä valmisti tulevaan työnkuvaan. Teoreettisen viitekehyksen, ohjeistuksen sekä suunnittelu ja arviointi –osuuksien kirjoittaminen antoi lisää uutta tietoa sekä osaamista varhaiskasvatuksen pedagogisesta

toiminnasta, etenkin monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologian laaja-alaisesta osaamisesta. Opinnäytetyön tekeminen on täydentänyt varhaiskasvatuksen opinnoista saatua tietoa ja osaamista varhaiskasvatuksen pedagogiikasta sekä valanut uskoa siihen, että omaamme riittävän taitotiedon varhaiskasvatuksen opettajan työn tekemiseen.

Verkkokirjan suunnittelun ja lopullisen tuotoksen myötä ymmärrys pedagogisen dokumentoinnin merkityksestä työvälineenä vahvistui. Pedagoginen dokumentointi ei ole raportointia, vaan sillä kerättyä tietoa hyödynnetään varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Pienten lasten kohdalla osallisuuden tukeminen perustuu useimmiten sanattomaan viestintään ja havainnointiin. Tämän vuoksi verkkokirjaideaa voisi jatkossa hyödyntää pedagogisen dokumentoinnin tukena erityisesti pienten lasten ryhmissä. Sen avulla voitaisiin seurata lasten mielenkiinnonkohteita, jotka puolestaan huomioitaisiin ryhmän toiminnan suunnittelussa. Verkkokirjan avulla voitaisiin parantaa kasvattajien käsitystä lasten maailmasta sekä tukea varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua. Toteutetusta verkkokirjasta pystyy näkemään ja kuulemaan lasten tämänhetkistä ajatusmaailmaa. Jos verkkokirjaa hyödynnetään varhaiskasvatusyksikössä myös jatkossa, mahdollistaa se lasten kasvun ja kehityskaaren seuraamisen tulevaisuudessa. Pedagoginen dokumentointi vahvistaa ennen kaikkea myös omaa ammatillista kehittymistä. Kasvattaja pystyy sen kautta refleктоimaan omaa työskentelytapaansa sekä huomaamaan, kuinka on onnistunut tukemaan lasten tarpeita ja herkkyyksiä eri asioiden oppimiselle.

Verkkokirjaa voitaisiin myös käyttää välineenä varhaiskasvatuksen ja kodin yhteistyössä. Kasvattajat pystyisivät dokumentoimaan verkkokirjaan valokuvien, videon, äänitallentein ja kirjoitetuin tekstein lapsen viikosta varhaiskasvatusyksikössä. Verkkokirjaan voitaisiin lisätä valokuvia tai videoita esimerkiksi lapsen leikeistä, askarteluista tai toimintatuokioihin osallistumisesta. Ihanteellisessa tilanteessa verkkokirjaa luettaisiin ja tehtäisiin yhdessä lapsen kanssa myös kotona. Näin perheelle tulisi näkyvämmäksi, millainen lapsen viikko on varhaiskasvatusyksikössä ollut, ja toisaalta varhaiskasvatusyksikköön tuotaisiin näkyväksi lapsen arki kotona. Erityisesti koronan aikana yhteistyö perheiden kanssa on voinut vaikeutua, jos varhaiskasvatusyksiköiden sisätiloihin huoltajat eivät ole enää

päässeet. Verkkokirjan myötä vastavuoroinen kasvatusyhteistyö vahvistuisi. Tämä tietysti edellyttäisi, että niin kasvattajat kuin vanhemmat sitoutuisivat verkkokirjan työstämiseen.

LÄHTEET

- Ahonen L. (2017). *Vasun käyttöopas*. Jyväskylä: PS-kustannus. Saatavilla 10.12.2020 <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789524517997>
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. i.a. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Saatavilla 28.6.2020 <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTI-KORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTI-SET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382>
- Antar., R. (2019). Exploring the Use of Electronic Media in Young Children's Lives and its Effects on Brain Development. Saatavilla 1.2.2021 <https://jecer.org/wp-content/uploads/2019/08/Antar-issue8-1.pdf>
- Book Creator. Features. Saatavilla 3.1.2021 <https://bookcreator.com/features/>
- Karlsson L. (2014). *Sadutus – Avain osallisuuden toimintakulttuuriin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kehitysvammaliitto (2015). Papuri – Työkalu kuvakirjojen tekemiseen. Saatavilla 11.5.2020 <https://www.kehitysvammaliitto.fi/papuri-tyokalu-kuvakirjojen-tekemiseen/>
- Kirveslahti K., Sivèn T., Vahala M. & Vihunen R. (2015). *Kasvun aika*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Koivula M & Laakso M-L. (2017). Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus*. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Saatavilla 9.3.2021 <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789517686532>
- Kucirkova N., Littleton K. & Cremin T. (2015). *Young children's reading for pleasure with digital books: six key facets of engagement*. Open University Milton Keynes UK. Saatavilla 26.11.2020 <https://web-b-ebSCO-host-com.anna diak.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=1c754914-c6c0-45b0-a1b1-83504710b79c%40sessionmgr101>

- Kuva 1. Turkumäki, T. [print]. MIELI Suomen mielenterveys ry. Saatavilla 6.3.2021 <https://mieli.fi/fi/julisteet-ja-kortit/tunne-ja-kaveritaitokortit>
- Leinonen J. (2014). Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa J. Heikka, E. Fonsen, J. Elo, J. Leinonen (toim.), *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa*. Saatavilla 9.3.2021 <https://www.elibslibrary.com/fi/book/9789528020721>
- Mediametka. Open oppimispolku. Monilukutaito. Saatavilla 1.3.2020 <http://mediametka.fi/open-oppimispolku/monilukutaito-mediakasvatuksessa/>
- Mertala & Salomaa. (2016). Kasvatuskeskeinen näkökulma varhaisvuosien mediakasvatukseen. Teoksessa L. Pekkala., S. Salomaa & S. Spisak (toim.), *Monimuotoinen mediakasvatus*. Saatavilla 4.3.2020 http://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf
- Monilukutaito. Mitä on monilukutaito? Saatavilla 1.3.2020 <http://www.monilukutaito.com/blog/14/mita-on-monilukutaito>
- Mustola, M. & Rissanen M-J. (2017). Mediaympäristö. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus*. Saatavilla 9.3.2021 <https://www.elibslibrary.com/fi/book/9789517686532>
- Mönkkönen, K. (2007). *Vuorovaikutus – Dialoginen asiakastyö*. Saatavilla 9.3.2021 <https://www.elibslibrary.com/fi/book/9789523455313>
- Mönkkönen, K. (2018). *Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Saatavilla 9.3.2021 <https://www.elibslibrary.com/fi/book/9789523455313>
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruopila I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Saatavilla 4.3.2020 <https://www.elibslibrary.com/fi/book/9789524516518>
- Opetushallitus (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Saatavilla 5.4.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetushallitus. Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin. 3. Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla. Saatavilla 5.3.2021 <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>

- Palsa, L. (2016). Käsitteellisestä hajanaisuudesta medialukutaitojen moninaisuuteen. Teoksessa L. Pekkala, S. Salomaa & S. Spisak (toim.), *Monimuotoinen mediakasvatus*. Saatavilla 1.2.2021 http://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf
- Pekkala, L., Salomaa, S. & Spisak, S. (toim.) (2016). *Monimuotoinen mediakasvatus*. Saatavilla 5.4.2020 http://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf
- Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. (2017). *Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Lastenkeskus ja kirjapaja Oy.
- Ruokamo, H., Kotilainen S. & Kupiainen, R. (2016). Mediakasvatusta nyt ja tulevaisuudessa. Teoksessa L. Pekkala, S. Salomaa & S. Spisak (toim.), *Monimuotoinen mediakasvatus*. Saatavilla 1.2.2021 http://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf
- Rusanen, S. (2009). Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa I. Ruokonen, S. Rusanen & A-L. Välimäki (toim.), *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä, tekemistä*. Saatavilla 5.3.2021 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80314/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b.pdf?sequence=1>
- Saarikivi K & Martikainen S. (2019). Älylaitteet, tunteet, empatia ja vuorovaikutus. Teoksessa S. Kosola, M. Moisala & P. Ruokoniemi (toim.), *Lapset, nuoret ja älylaitteet. Taiten tasapainoon*. Saatavilla 9.3.2021 <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789516569256>
- Sajaniemi N., Suhonen E., Nislin M. & Mäkelä J. (2015). *Stressinsäätely – Kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin*. Saatavilla 10.3.2021 <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789524516839>
- Sintonen, S. (2017). Onko monilukutaito aikuisten taito?. Saatavilla 9.10.2020 <http://www.monilukutaito.com/blog/40/onko-monilukutaito-aikuisten-taito>
- Sommers-Piironen, J., Valkonen, S. & Salomaa, S. (2020). *Mediapoluilla taitavaksi mediakasvattajaksi*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. Saatavilla 14.2.2021 <https://www.mediapoluilla.fi/mediapoluilla.pdf>

- Strandell, H. (2010). Etnografinen kenttätyö: Lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Viitanen, K., Harju, V., Niemi, H. & Multisilta, J. (2014). Digitaalisen tarinankerronnan monet mahdollisuudet. Toim. Niemi H. & Multisilta J. *Rajaton luokkahuone*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Jyväskylä: Tammi.
- Vyshedskiy, A. [TED-Ed]. (12.12.2016). The neuroscience of imagination - Andrey Vyshedskiy. [Video] Youtube. Saatavilla 6.3.2021 <https://www.youtube.com/watch?v=e7uXAlXdTe4&t=9s>

LIITE 1

Päiväkoti Kaisaniemessä lasten kanssa toteutettu ”*Iloinen kirja – kertomuksia ilosta*” verkkokirja löytyy oheisesta linkistä. Verkkokirjan alussa lapsia on sadutettu annettua tilannekuvaa hyödyntäen. Tämä yhteissatu löytyy kirjasta äänitteenä. Sadun pohjalta lapset ovat luoneet myös yhteispiirustuksen. Yhteispiirustuksen jälkeen kirjassa esitellään jokaisen neljän lapsen tekemä piirustus, josta lapsi kertoo omin sanoin.

Linkki verkkokirjaan ”*Iloinen kirja – kertomuksia ilosta*”:

<https://papuri.papunet.net/lue/15684/db7e5014dd8c20475c0ce9020e481c0e/#/>

LIITE 2

Kokosimme ohjeistuksen, joka sisältää toteutussuunnitelmat verkkokirjan tekemiseen sadutusmenetelmää hyödyntäen. Ohjeistusta pystyy hyödyntämään 2–5-vuotiaiden lasten kanssa varhaiskasvatyüksiköissä, joissa on mahdollisuus käyttää tietokonetta tai tablettia lasten kanssa.

Ohjeistus ja toteutussuunnitelmat verkkokirjan koontiin sadutusmenetelmää hyödyntäen löytyy seuraavalta sivulta sekä alla olevasta linkistä.

Oona, P., Helena T. (2021). *Ohjeistus ja toteutussuunnitelmat verkkokirjan koontiin sadutusmenetelmää hyödyntäen*. Saatavilla 15.3.2021 https://diak-my.sharepoint.com/:w:/g/personal/c38020_student_diak_fi/EZwdcaxcepBl-vuDRAT5u6y0B5nC9qD8YyTRFp1ObxqXFyA?e=M4hfag

OHJEISTUS JA TOTEUTUSSUUNNITELMAT VERKKOKIRJAN
KOONTIIN SADUTUSMENETELMÄÄ HYÖDYNTÄEN

mieli

mieli

Hei varhaiskasvattajat!

Tämä ohjeistus on koottu tukemaan lasten medialukutaitoja toteuttamalla verkkokirja. Ohjeistusta voi hyödyntää 2–5 vuotiaiden lasten kanssa. Tarkoituksena on, että verkkokirjan koonnin myötä media tulee näkyvämmäksi osaksi kasvatusta. Lapset pääsevät verkkokirjan avulla tuottamaan omaa mediasisältöä sekä kehittämään tunnetaitoja sadutuksen avulla. Ohjauskertoja on yhteensä kolme, ja yhdelle ohjauskerralle on hyvä varata noin tunti aikaa.

Verkkokirjan luomiseen käytetään Papunetin Papuri-verkkotyökalua. Sen avulla voi tehdä selkeitä ja helppokäyttöisiä kuvaa, ääntä ja videoita sisältäviä kuvakirjoja. Verkkokirjatyökalun avulla voi luoda esimerkiksi omia tarinoita, tietokirjoja, toimintaohjeita valokuva-albumeita. Tämän kyseisen työkalun käyttämiseen tarvitaan vain verkkoyhteys. (Kehitysvammaliitto. Papuri – työkalu verkkokirjojen tekemiseen 2015.) Ennen verkkokirjan koonnin aloittamista lasten kanssa, kannattaa tutustua rauhassa Papuri-työkaluun ja tehdä esimerkiksi testikirja, jotta toteutuksessa työkalun käyttö on luontevaa.

Tässä materiaalissa verkkokirja kootaan sadutusmenetelmää hyödyntäen. Sadutus kannustaa monipuoliseen itseilmaisuun, mielikuvituksen käyttöön, sanavaraston kasvamiseen, lukemaan ja kirjoittamaan oppimiseen, kerrontaan sekä kommunikaatioon, toisen arvostamiseen ja erilaisten näkökulmien huomioimiseen ja aloitteellisuuteen (Karlsson 2014, 226–227). Ryhmässä saduttaminen tukee yhteisöllisyyden tunnetta. Se opettaa lapsille, että asioita voidaan ajatella monesta erilaisesta näkökulmasta. (Karlsson 2014, 34).

Toivomme, että tämä materiaali hyödyntää teitä varhaiskasvatusympäristössänne!

Oona Pulkkinen & Helena Toivari

Sosionomi (AMK) opiskelijat, Varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus, Diakoniammattikorkeakoulu

SISÄLLYS

1 SADUTUS OSANA VERKKOKIRJAA.....	4
2 PEDAGOGISET TAVOITTEET.....	5
3 TOTEUTUKSIIN VAADITTAVAT MATERIAALIT.....	6
4 VERKKOKIRJAN TOTEUTUS.....	7
4.1 Ensimmäinen toimintatuokio.....	7
4.2 Toinen toimintatuokio.....	8
4.3 Kolmas toimintatuokio.....	9
LÄHTEET	11
LIITE 1.....	12
LIITE 2.....	13

1 SADUTUS OSANA VERKKOKIRJAA

Verkkotarinoiden tarkoitus on sama kuin perinteisenkin, eli luoda kokemuksia, tunteita ja välittää lukijalle jokin viesti. Verkkotarinan tekeminen on kuitenkin modernimpi versio perinteisestä tarinankerronnasta. Se osallistaa lapset erilaisen sisällön tuottamiseen käyttäen erilaisia menetelmiä. Erilaisten tarinoiden ja menetelmien käyttäminen kehittää muun muassa kommunikaatiota, kielitaitoa, teknisiä taitoja sekä ryhmäytötaitoja. (Viitanen, Harju, Niemi & Multisilta 2014, 188.) Verkkokirja tukee näin lapsen kehitystä ja oppimista. Edellä mainittujen taitojen lisäksi se myös opettaa mediasta ja sen sisällön tuottamisesta. Kirjan tekeminen on kokonaisvaltainen kokemus, jossa yhdistyy eri oppimisen alueet ja on näin perusteltu menetelmä opettaa tieto- ja viestintäteknikkaa sekä tuoda mediakasvatus näkyväksi.

Tässä ohjeistuksessa opastetaan, kuinka verkkokirjan voi koota yhdessä lasten kanssa sadutusmenetelmää hyödyntäen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että sadutus menetelmänä auttaa ymmärtämään lasten maailmaa ja se antaa tilaa heidän omille ajatuksilleen ja aloitteilleen. Se vahvistaa lapsen itsetuntoa ja saa heidät rohkaistumaan jakamaan omia ajatuksiaan ja lopulta myös vaatimaan heidän kuulemistansa. Tutkimusten mukaan sadutus muun muassa kannustaa monipuoliseen itseilmaisuuksiin, mielikuvituksen käyttöön, sanavaraston kasvamiseen, lukemaan ja kirjoittamaan oppimiseen, kerrontaan sekä kommunikaatioon, toisen arvostamiseen ja erilaisten näkökulmien huomioimiseen ja aloitteellisuuteen. (Karlsson 2014, 226–227.) Ryhmässä saduttaminen tukee yhteisöllisyyden tunnetta. Se opettaa lapsille, että asioida voidaan ajatella monesta erilaisesta näkökulmasta. Yhteisen tarinan syntyminen vaatii kuitenkin, että löydetään kaikille sopivat juonenkäänneet (Karlsson 2014, 34.) Pienten lasten kohdalla on hyvä ymmärtää se, että yhteinen satu saattaa olla rikkonainen. Lapsi saattaa aloittaa ”oman” sadun toisen kertoman perään. Se ei haittaa. Kyseessä on kuitenkin yhteinen kokemus ja tilanne.

Sadutuksessa on tärkeä muistaa, että lapsi määrittelee, millainen on satu. Se ei välttämättä vastaa aikuisen odotuksia sadusta. Se voi olla tositapahtuma, näytelmä, runo tai muutaman sanan mittainen. Sadutus menetelmänä ei tarkoita sitä, että sen avulla arvioidaan lapsen luovuutta, ongelmia tai persoonallisuutta. (Karlsson 2014, 32.) Tämä on tärkeä muistaa, sillä sadutuksessa tärkeintä on, että lapselle syntyy kokemus siitä, että hänen sanomallaan on merkitystä ja häntä halutaan kuulla.

Aihesadutuksessa lapselle annetaan valmiiksi jokin aihe, josta kertoa satu. Menetelmä vaatii, että sadutusta on tehty jo ennestään ilman aiheita, sillä muuten aiheen anto voi tuntua lapsesta liian ohjailevalta ja sadutuksen ”lupaus” kertoa oma tarinaa poistuu. (Karlsson 2014, 44.) Sadutuksessa hyödynnetään tunne- ja tilannekuvaa. Toiveena on, että näiden kautta pystyttäisiin käsittelemään annettua aiheita. Täytyy kuitenkin muistaa, että tarina ei välttämättä lähde siihen suuntaan, kuin aikuinen on suunnitellut. Tämä on syytä tiedostaa ja hyväksyä. Tarinan annetaan muodostua niin, kuten lapset sen itse haluavat. Lapsilla on myös oikeus olla osallistumatta koko toimintaan tai pysytellä vain kuuntelijan roolissa.

2 PEDAGOGISET TAVOITTEET

Verkkokirjan pedagogisena tavoitteena on vahvistaa lasten medialukutaitoa verkkokirjan keinoin sekä tukea lasten tunnetaitojen kehittymistä. Oman mediasisältöjen luominen tulee näkyväksi lapsille verkkokirjan koonnilla, johon lapset osallistuvat yhteistoteutuksella. Verkkokirjan tekeminen ja siihen liittyvä tekniikka herättää varmasti lasten uteliaisuuden. Lapset pääsevät kokemaan ja näkemään, miten omaa mediaa pystytään luomaan ja saavat olla kaikissa vaiheissa mukana. Varhaiskasvatuksen opettajan näkökulmasta tavoitteena on saada uusia välineitä ja keinoja hyödyntää tietotekniikkaa kasvatuksessa ja tuoda mediakasvatus selkeämmin osaksi opetusta.

Pedagoginen dokumentointi kuuluu varhaiskasvatuksen työmenetelmiin. Sen avulla voidaan suunnitella, toteuttaa, arvioida sekä kehittää toimintaa. (Opetushallitus 2018, 37.) Verkkokirjaa voi näin ollen hyödyntää pedagogisen dokumentoinnin välineenä. Jos verkkokirja sisältää lapsen sadutuksia, ei niitä itsessään arvioida. Verkkokirja toimii kuitenkin pedagogisen dokumentoinnin välineenä siten, että se tuottaa tietoa lapsen mielenkiinnonkohteista, median käyttötaidoista ja ajattelun kehittymisestä. Tätä tietoa voidaan jälleen hyödyntää suunnittelussa ja toteutuksessa. Kirja voi myös toimia arvioinnin menetelmänä. Tällöin ei kuitenkaan arvioida lasta, vaan toimintaa itsessään.

3 TOTEUTUKSIIN VAADITTAVAT MATERIAALIT

Tässä toimintakokonaisuudessa verkkokirjan luomiseen käytetään Papunetin Papuri-verkkotyökalua. Sen avulla voi tehdä selkeitä ja helppokäyttöisiä kuvia, ääntä ja videoita sisältäviä kuvakirjoja. Verkkokirjatyökalun avulla voi luoda esimerkiksi omia tarinoita, tietokirjoja, toimintaohjeita valokuva-albumeita. Tämän kyseisen työkalun käyttämiseen tarvitaan vain verkkoyhteys. Kirja tallennetaan omalle käyttäjätilille, ja sen muokkaamista voi jatkaa miltei tahansa koneelta. Verkkokirjan voi halutessaan julkaista, jolloin muut haluavat henkilöt voivat lukea sen verkossa. Linkin verkkojulkaisuun voi lähettää esimerkiksi sähköpostilla tai lisätä sen verkkosivulle. Kirjan voi myös tallentaa omalle koneelle PDF-muodossa, josta sen voi tulostaa tai lukea myös ilman verkkoyhteyttä. (Kehitysvammaliitto. Papuri – työkalu verkkokirjojen tekemiseen 2015.) Ennen verkkokirjan koonnin aloittamista lasten kanssa, kannattaa tutustua rauhasa Papuri-työkaluun ja tehdä esimerkiksi testikirja, jotta toteutuksessa työkalun käyttö on luontevaa. Tietokoneen tai tabletin äänitystyökalu kannattaa myös testata, ja tarkistaa, minne äänitiedostot tallentuvat. Papunetin Papuri-työkalun löydät tältä verkkosivustolta <https://papuri.papunet.net/#/>.

Etenkin pienten lasten kanssa on hyvä käyttää kuvia sadutuksen tukena. Näin tarinaa saadaan helpommin luotua kuvien kera. Tässä ohjeistuksessa käytetään Taija Turkumäen kuvittamia tunteita käsitteleviä tunnekuvakortteja, jotka löytyvät myös Suomen mielenterveys ry:n verkkosivustolta. Tavoitteena on, että yhteisen keskustelun, sadutuksen sekä näiden tunnekuvakorttien myötä lapset oppivat tunnistamaan tunteen "iloinen". Tulosta liitteenä olevat materiaalit ennen toteutusta. On hyvä värittää kuvat ennen sadutusta, sillä mustavalkoiset tunne- ja tilannekuvat saattavat aiheuttaa lapsille vaikeutta kuvailulle sekä tarinan kerronnalle. Jos verkkokirjaan haluaa lisätä kuvat annetuista materiaaleista (kuvat 1 ja 2), tulee kuvien alla näkyä kuvien tekijä ja lähde. Toteutusta varten tarvitset myös paperia sekä piirustusvälineet.

4 VERKKOKIRJAN TOTEUTUS

4.1 Ensimmäinen toimintatuokio

TAVOITTEET

Ensimmäisen toimintatuokion yhtenä tavoitteena on käsitellä yhdessä lasten kanssa tunnetta ”iloinen” sekä auttaa lapsia havainnoimaan kyseisen tunteen seuraamalla fyysisiä vihjeitä (kasvoista tai kehosta). Teeman keskeisenä ajatuksena on, että katsomalla toisten kasvoja tai kehoja voi huomata vihjeitä, jotka auttavat ymmärtämään heidän tunteitaan. Tunteen käsittelyssä hyödynnetään kyseistä tunnetta vastaavaa kuvakorttia (kortti 1).

Toimintatuokion päätavoite on, että tilannekuvakortin (kortti 2) kautta lapset luovat yhdessä omaa tarinaa siitä, mitä kuvassa tapahtuu. Kertomukset äänitetään käyttäen tietokoneen äänitystyökalua. Tämän jälkeen kertomuksesta piirretään vielä yhteiskuva. Äänite sekä yhteispiirustus lisätään verkkokirjaan.

TARVITTAVAT MATERIAALIT

- Tunnekuvakortti tunteesta ”iloinen” (kortti 1)
- Tilannekuvakortti kyseistä tunteesta (kortti 2)
- Tietokoneen tai tabletin äänitystyökalu
- Paperia ja piirustusvälineet

VALMISTELUT

Rauhallinen tila, jossa tuokion järjestää sekä tarvittavien materiaalien esille otto.

TOTEUTUS

Keräännytään lasten kanssa aloituspiiriin. Opettaja näyttää lapsille tunnekuvakorttia ”iloinen” (kortti 1) ja kertoo sekä kysyy lapsilta, mistä kyseisen tunteen tunnistaa. Tunnekuvakortista osoitetaan lapsille fyysisiä vihjeitä, joista huomaa, että kuvakortin hahmo on iloinen: suupielet ovat ylöspäin, silmät eivät ole kokonaan auki ja posket nousevat ylöspäin. Lapsilta voi myös tilanteen mukaan kysyä, milloin he ovat tunteneet itsensä iloisiksi. Tämä vahvistaa lapselle ymmärrystä kyseisestä tunteesta.

Tunnekuvakortista keskustelun jälkeen aloitetaan ryhmäsadutus, jonka tukena käytetään tilannekuvaa (kortti 2). Tätä ennen opettaja laittaa äänityksen päälle, käyttäen tietokoneen äänitystyökalua, jotta lasten kertomukset saadaan tallennettua. Opettaja aloittaa sadutuksen kysymällä lapsilta ”Mitä kuvassa tapahtuu?”.

Lapset saavat vapaasti kertoa kuvasta. Tarvittaessa voi käyttää apukysymyksiä tilanne huomioiden. Jos sadutus tuntuu haastavalta tilannekuvakortista, voi sen toteuttaa myös tunnekuvalla.

Sadutuksen jälkeen lapset piirtävät satuun liittyvän yhteiskuvan ja äänitetty satu kuunnellaan vielä yhdessä kertaalleen. Ensimmäisen ohjauskerran lopuksi tunne- ja tilannekuva sekä yhteispiirustus jätetään lasten nähtäville ryhmätilaan. On tärkeää, että opettaja kirjoittaa äänitetyn sadun kirjalliseen muotoon seuraavaa ohjaustuokiota varten, jossa se luetaan lapsille ääneen. Tämän voi tehdä myös suoraan verkkokirjaan.

ARVIOINTIVAIHE

Kysytään palautetta lapsilta.

Miltä tämä tuokio tuntui?

Mistä piditte?

Lopuksi kiitetään lapsia yhteisestä tuokiosta.

4.2 Toinen toimintatuokio

TAVOITTEET

Toisen toimintatuokion tavoitteena on yhdessä lasten kanssa pohtia mitä edellisellä kerralla opittiin tunteesta ”iloinen” sekä vahvistaa lasten tunnetaitoja syventymällä kyseiseen tunteeseen monipuolisemmin. On hyvä kerrata uudestaan tunne- sekä tilannekuvan kautta, mistä kyseisen tunteen tunnistaa. Toista toimintatuokiota varten äänitetty satu on pitänyt muuttaa kirjoitettuun muotoon. Tällä kertaa sama satu luetaan lapsille, josta jokainen lapsi piirtää oman piirustuksen. Piirustuksesta jokainen lapsi kertoo oman sadun, joka äänitetään. Piirustuksista otetaan kuvat ja ne liitetään ääninauhan yhteyteen viimeisellä ohjauskerralla virtuaalikirjaan.

TARVITTAVAT MATERIAALIT

- Tunnekuvakortti tunteesta ”iloinen” (kortti 1)
- Tilannekuvakortti kyseistä tunteesta (kortti 2)
- Tietokoneen tai tabletin äänitystyökalu
- Paperia ja piirustusvälineet

VALMISTELUT

Rauhallinen tila, jossa tuokion järjestää sekä tarvittavien materiaalien esille otto.

TOTEUTUS

Keräännytään lasten kanssa aloituspiiriin. Opettaja näyttää lapsille tuttua tunnekuvakorttia ”iloinen” ja kysyy lapsilta ”osaako, joku kertoa, miltä kuvan hahmosta tuntuu?” Opettaja kertoo mahdollisen vastauksen saatuaan, mistä tunnistaa, että kuvan hahmo on iloinen, (esim. ”Katsomalla hänen silmiään, suutaan ja poskiaa löydätte vihjeitä siitä, miltä hänestä tuntuu.”) Tämän jälkeen lapsilta kysytään jälleen, mikä heidät tekee iloiseksi.

Seuraavaksi lapset siirtyvät piirustuspyödyksen ääreen ja jokaiselle lapselle jaetaan oma piirustuspaperi sekä värikynät. Opettaja lukee yhteissadun ääneen ja lapsia pyydetään piirtämään sadusta oma piirustus. Oman piirustuksen ollessa valmis, lapset saavat halutessaan kertoa yksitellen omasta piirustuksesta, joka jälleen äänitetään. Piirustuksista otetaan lopuksi kuvat.

ARVIOINTIVAIHE

Kysytään palautetta lapsilta.

Miltä tämä tuokio tuntui?
Mistä piditte?

Lopuksi kiitetään lapsia yhteisestä tuokiosta.

4.3 Kolmas toimintatuokio

TAVOITTEET

Kolmannen eli viimeisen toimintatuokion tarkoituksena on jälleen kerrata edellisillä kerroilla opittua eli mistä tunteen ”iloinen” tunnistaa. Lisäksi käydään läpi yhteissatu sekä -piirustus ja jokaisen oma piirustus yhteissadusta. Valokuvat, jotka piirustuksista on otettu toimintatuokioiden aikana sekä äänitysnauhat tarinoista lisätään lasten kanssa yhdessä verkkokirjaan, ja luodaan sen käytettävyydestä mahdollisimman lapsilähtöinen. Tämän toteutuskerran tavoitteena on erityisesti tutustua sekä harjoitella medialaitteiden käyttöä sekä koota äänitteistä, tekstistä ja piirustuksista yhtenäinen kokonaisuus verkkokirjan muotoon.

TARVITTAVAT MATERIAALIT

- Tunnekuvakortti tunteesta ”iloinen” (kortti 1)
- Tilanekuvakortti kyseistä tunteesta (kortti 2)
- Papuri-verkkokirjatyökalu

VALMISTELUT

Rauhallinen tila, jossa tuokion järjestää sekä tarvittavien materiaalien esille otto.

TOTEUTUS

Keräännytään lasten kanssa jälleen aloituspiiriin. Opettaja näyttää vielä kerran lapsille tunnekuvakorttia, jonka avulla käydään tunne ”iloinen” läpi. Lapset saavat kertoa jälleen jostain tilanteesta, jolloin itse on ollut iloinen.

Tämän jälkeen aloitetaan verkkokirjan työstäminen yhdessä lasten kanssa. Viimeisellä toimintatuokiolla lisätään kuvat piirustuksista, ääninauhat sekä puhtaaksi kirjoitetut sadut yhdessä lasten kanssa verkkokirjaan, ja tehdään sen käytettävyydestä lapsilähtöinen. Lapset saavat vaikuttaa kirjan ulkoasuun ja työstämiseen. Lopuksi verkkokirjaa selataan yhdessä läpi.

ARVIOINTIVAIHE

Kysytään palautetta lapsilta verkkokirjan tekemisestä ja onko heillä kiinnostusta jatkaa sen työstämistä myös jatkossa. Ohjauskertojen päätteeksi on kasvattajana hyvä pohtia, kuinka asetetut tavoitteet toteutuivat, ja miten verkkokirjan toteutus onnistui yhteistoteutuksella lasten kanssa. Voidaanko verkkokirjaa hyödyntää myös jatkossa varhaiskasvatuksen opetuksen ja dokumentoinnin tukena?

LÄHTEET

- Karlsson L. (2014). Sadutus – Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kehitysvammaliitto (2015). Papuri – Työkalu kuvakirjojen tekemiseen. Saatavilla 11.5.2020 <https://www.kehitysvammaliitto.fi/papuri-tyokalu-kuvakirjojen-tekemiseen/>
- Opetushallitus (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Saatavilla 5.4.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Papunet. Papuri – työkalu verkkokirjojen tekemiseen. Saatavilla 25.8.2020 <https://papuri.papunet.net/#/>
- Suomen Mielenterveys ry. Tunne- ja kaveritaitokortit. Saatavilla 24.8.2020 <https://mieli.fi/sites/default/files/inline/Hankkeet/LAPSETJANUO-RET/tunne-ja-kaveritaito-kortit-tulostusversio.pdf>
- Viitanen K., Harju V., Niemi H. & Multisilta J. (2014). Digitaalisen tarinankerronnan monet mahdollisuudet. Toim. Niemi H. & Multisilta J. *Rajaton luokkahuone*. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITE 1

mieli

Kortti 1/Tekijä, Taija Turkumäki

LIITE 2

mieli